

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

Lina RUTKIENĖ

STATYBOS TERMINIJOS DŪRINIAI: FORMAVIMASIS IR RAIDA

Mokslo daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (H 004)

Vilnius, 2021

Mokslo daktaro disertacija rengta 2015–2021 metais Lietuvių kalbos institute pagal suteiktą Lietuvių kalbos institutui, Vytauto Didžiojo universitetui, Klaipėdos universitetui, Šiaulių universitetui (2011 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. V-1124) doktorantūros teisę.

Mokslinė vadovė:

dr. Albina Auksoriūtė (Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004).

Mokslo daktaro disertacija ginama Lietuvių kalbos instituto, Klaipėdos universiteto, Šiaulių universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto filologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas prof. habil. dr. Rūta Petrauskaitė (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004)

Nariai:

doc. dr. Regina Kvašytė (Latvijos universiteto Latvių kalbos institutas, Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, humanitariniai mokslai, filologija, H 004)

prof. dr. Sigita Rackevičienė (Mykolo Romerio universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004)

doc. dr. Jolanta Vaskelienė (Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, humanitariniai mokslai, filologija, H 004)

dr. Palmira Zemlevičiūtė (Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai mokslai, filologija, H 004)

ĮVADAS

Temos aktualumas. Viena pastaruoju metu ypač išryškėjusių kalbos raidos tendencijų – aktyvus su tam tikromis žmogaus profesinės veiklos sritimis susijusių kalbos atmainų plėtojimas. Šių atmainų tyrimai aktualūs tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, nors skirtingose šalyse (kartais ir toje pačioje šalyje) šios atmainos vadinamos skirtingais terminais: *kalba specialiesiems tikslams* (angl. *Language for Special Purposes*), *specialioji kalba*, *subkalba* (angl. *sublanguage*), *specialybės kalba*, *profesijos* ar *profesinė kalba*. Nepaisant skirtingų pavadinimų ir sampratų, pripažįstama, kad svarbiausias šių atmainų leksikos sluoksnis – terminai, skiriantys vieną atmainą nuo kitos. Kaip disertacijos tyrimo sritis pasirenkama statybos kalba, funkcionuojanti mokslo erdvėje. Statybos sritis dėl terminų gausos ir įvairovės, plėtros tendencijų iš dalies gali reprezentuoti ir bendruosius terminijos raidos procesus. Statybos sektoriaus išsiplėtimas, įsiliejimas į Europos Sąjungos statybos rinką ir dalijimasis patirtimi, technologijų ir gaminių modernėjimas, intensyvus statybos procesų skaitmeninimas lemia ir šios srities terminijos plėtrą, poreikį suspėti laiku įvardyti naujas sąvokas ir realijas. Labai svarbus tampa šios srities lietuviškos terminijos standartizavimas, derinimas su Europos Sąjungos teisės aktų ir kitų dokumentų terminija, kitų kalbų atitikmenimis. Siekiant, kad naujieji terminai būtų sistemiški, logiškai pagrįsti, būtina tirti jau esamą šios srities terminiją, terminų vartosenos mokslo kalboje polinkius, išsiaiškinti, kokia dabartinė statybos terminijos sistema. Iš šios srities terminų įvairovės kaip tyrimo objektas pasirenkamas vienas vienažodžių terminų sluoksnių – **dūriniai**. Nagrinėjamieji dūriniai sudaro vieną iš visos statybos terminijos sistemos posistemų.

Šį pasirinkimą lėmė keletas priežasčių ir problemų:

1. **Nagrinėjamos srities dūrinių tyrimų poreikis.** Lietuvių kalbotyroje dūriniais skiriama nemažai dėmesio. Jie nagrinėti Prano Skardžiaus (1973 [1943]), Vincento Drotvino (1957), Adelės Valeckienės (1968), Evaldos Jakaitienės, Adelės Laigonaitės ir Aldonos Paulauskienės (Jakaitienė *et al.* 1976), Daivos Murmulaitytės (2019) ir kitų kalbininkų darbuose, dūrinių teorija susisteminta *Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje* (DLKG 1997, 2005). Dūrybą, kaip žodžių darybos būdą, nagrinėjo Vincas Urbutis *Žodžių darybos teorijoje* (2009). Linos Inčiuraitės-Noreikienės tyrimų objektas – lietuvių kalbos dūriniai su neoklasikiniais dėmenimis (2015, 2017), Dariaus Jarmalavičiaus – lietuvių ir vokiečių kalbų dūriniai senesiuose žodynuose (2014). Minėtinas naujausias dūrinių teoriją ir istoriją tiriantis Bonifaco Stundžios ir Daliaus Jarmalavičiaus (2019) darbas *Daiktavardžių dūryba vokiškuose XVII–XVIII a. baltų kalbų žodynuose*.

Lietuvių terminologijoje dūrinius, einančius tam tikrų mokslo sričių terminais, tiria Robertas Stunžinas (2004, 2011), Aurelija Gritėnienė (2006), Dalia Kačinė (2008), Albina Auksoriūtė (2016), Palmira Zemlevičiūtė (2009, 2016) Dalia Sviderskienė (2017) ir kt. Dūrybą, kaip svarbų

terminų darybos būdą, išsamiai nagrinėjo Stasys Keinys (1983, 1999, 2005 [1979]). Į mokslo ir technikos terminijos dūrybos problemas gilinosi terminologai Angelė Kaulakienė (1981, 1986, 1993) ir Kazimieras Gaivenis (1973, 1994, 1998, 2014 [1986], 2014 [1989]).

Tačiau mokslinės statybos terminijos dūrinių posistemis atskirai nėra nagrinėtas, mokslinėje literatūroje ir mokslo populiarinimo darbuose dažniau aptariami pavieniai kai kurių vartosenai aktualių statybos terminijos dūrinių atvejai, taip pat statybos terminijos dūriniai tirti kaip liaudies terminijos dalis (žr. R. Stunžino disertaciją (2011)). Nėra nei statistinių duomenų, nei informacijos apie statybos terminijos dūrybos tendencijas įvairiais kalbos raidos etapais.

Kita vertus, į dūrinius, einančius terminais, galima pažvelgti ir gana nauju aspektu – iš kognityvinės lingvistikos pozicijų. Kalbant apie šią kalbotyros kryptį, minėtina, kad lietuvių kalbininkų darbuose lig šiol daugiausia remtasi konceptualiosios metaforos teorija, atlikta nemažai konceptualiųjų metaforų skirtinguose diskursuose tyrimų (pvz., Drukteinyte 2003, Aliūkaitė, Sideravičiūtė 2006, Marcinkevičienė 2006, Kvašytė, Župerka 2011, Kvašytė, Papaurėlytė 2013, Rutkovska 2016 ir kt.). Statybos terminijos dūriniai tirti tikslinga taikyti propozicijų teoriją, nustatyti kognityvinius dūrinių modelius, kadangi su dūrinio onomasiologine struktūra koreliuoja propozicinio pobūdžio žinios, dūrinyje visada matomas konceptų ryšys. Lietuvių kalbotyroje vyraujant darybiniam, morfologiniam ir norminamajam požiūriui į dūrinius, toks tyrimas išplėstų dūrinio sampratą, papildytų dūrinių tyrimus.

2. Probleminiai kalbotyros klausimai. Lietuvių kalbotyroje nėra nusistovėjusios nuomonės, kaip vertinti ir pavadinti tarptautinius dūrinių sandus, tokius kaip *bio-*, *geo-*, *eko-*, *mikro-*, *makro-*, *multi-*, *termo-*, *vibro-*; *graf-*, *log-* ir pan., sudarančius hibridinį dūrinių, nebuvimas. Vieni autorių darbuose jie laikomi afiksoidais (prefiksoidais ir sufiksoidais), kitų – sietiniais kamienais, trečių – vadinami tarptautiniais elementais, nenurodant jų morfeminio statuso (žr. 1.1 poskyryje). Senesniuose kalbotyros darbuose teigiama, kad tokie dūriniai užima izoliuotą padėtį žodžių darybos sistemoje, tačiau dabartinėje kalboje, ypač terminijoje, minėtų hibridų gausa rodo ką kita: dūriniai su tarptautiniais elementais, kilusiais iš klasikinių graikų ir lotynų kalbų, yra svarbi terminijos dalis. Šie tarptautiniai elementai skirtingai vertinami ir užsienio kalbos aktualijoms skirtose literatūroje. Nevienoda šių dūrinių samprata rodo, kad tai iš tikrųjų yra aktuali, diskutuotina tema. Todėl išsami teorinė dūrinių analizė ir praktinis jų vartosenos vertinimas galės užpildyti esamą spragą.

3. Statybos terminijos hibridizacija, nulemta lietuvių kalbos ryšių su užsienio kalbomis. Nuo pat mokslinės statybos terminijos formavimosi pradžios dūryba, kaip naujų statybos terminų darybos būdas, buvo veikiamas užsienio kalbų: tarpukariu – daugiausia vokiečių, sovietmečiu – rusų, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę – anglų. Tad tiriant statybos terminijos dūrinius svarbu nustatyti, kaip konkrečiai buvo paveiktas statybos terminijos dūrinių posistemis, kokią įtaką ryšiai su užsienio kalbomis turėjo jo raidai. Šiuo metu ypač aktualūs hibridiniai dūriniai su klasikiniiais prepozicininiais sietiniais kamienais, kurių lietuvių kalboje (ne išimtis ir statybos sritis) sparčiai daugėja. Skaitant

statybos tekstus matyti, kad susidaro savotiški terminų lizdai, susiję su pirmuoju dūrinio sandu, pvz., *termoatnaujinimas, termoputa, termopurškimas, termosuvirinimas; vibroįrengimas, vibrojkalamumas, vibrogramzdimas, vibrogramzdinimas, vibroplaktas, vibrovalkšnumas* ir t. t. Šie terminai dažnai nukonkuruoja savakilmius terminus ir iš dalies lemia statybos srities terminų nomenklatūros hibridiškumą. Akivaizdu, kad tokių dūrinių fiksavimas ir tyrimas pastaruoju metu yra aktuali tema, reikalaujanti daugiau dėmesio, sisteminimo, dūrinių darybos polinkių nustatymo.

4. **Statybos mokslo aktualijos.** Nuo pat statybos mokslo formavimosi pradžios statybos terminijoje ryškus dūrinių, įvardijančių statybos sąvokas, poreikis. Statybos srityje svarbus sinergijos principas: ieškoma būdų, kaip jungti medžiagas, elementus, kad jie sustiprintų vienas kito savybes. Tokiems naujiems kompozitams, sudarytiems iš kelių sudedamųjų dalių, pavadinti ypač tinka produktyvūs dūriniai. Plėtojantis statybos mokslui, atsiranda naujų statybos šakų (kompiuterinis statinių projektavimas, pastatų ūkio valdymas ir kt.), tobulinamos statybinės medžiagos ir konstrukcijos. Dūryba leidžia sukurti naujų, motyvuotų terminų, išvengiama jau funkcionuojančių žodžių daugiareikšmiškumo. Šaltinių analizė rodo, kad dūryba statybos terminijoje yra produktyvus naujų terminų darybos būdas, dūrinių nuolat daugėja, todėl svarbu įvertinti dabartinių dūrinių darybą, iširti produktyviausius jų tipus, apibrėžti kryptis, kuriomis galima darybiškai plėtoti statybos terminiją.

5. **Sociokultūrinis kontekstas.** Postmodernistinė pasaulėjauta patogumo ir ekonomijos principus iškelia kaip vienus svarbiausių, o dūriniai, būdami trumpesni ir patogesni už dvižodžius terminus, išreiškia šią pasaulėjautą. Mokslininkė Viktorija Nadmidon sparčiau dūrinių posistemio plėtrą sieja su sociokultūriniu kontekstu. Autorė mano, kad dūrinių daugėja dėl sudėtingų sąvokų, kurias turi įsisąmoninti visuomenė, gausos. Dūriniai labai tinka norint tiksliau pavadinti šias naujas sąvokas, išreikšti daugiau požymių, žodžiui suteikti didesnę semantinę krūvį (Надмидон 2014). Patogumo ir ekonomijos principai daug lemia dūrinių su klasikiniiais sietiniais kamienais populiarėjimą moksliniuose tekstuose: dūriniai su šiais kamienais yra trumpi, patys sietiniai kamieniai bendri daugeliui Europos kalbų, informatyvūs ir aiškūs.

Darbo tikslas – atlikus XX–XXI a. statybos terminijos dūrinių kelias aspektų tyrimą, nustatyti šio posistemio raidos kryptis, dėsningumus ir tendencijas.

Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1. Atlikti statybos srities mokslinės literatūros (dūrinių šaltinių) apžvalgą, aptarti jos raidą.
2. Išnagrinėjus teorinius dūrinių klausimus, įvertinti tikrųjų ir netikrųjų dūrinių santykį ir jo pokyčius statybos terminijoje.
3. Išnagrinėti savakilmų ir hibridinių statybos terminijos dūrinių darybą, apžvelgti pagrindines jos raidos tendencijas, nustatyti savakilmų ir hibridinių dūrinių darybos skirtumus.
4. Nustatyti sintaksinius-semantinius statybos terminijos dūrinių sandų santykius.

5. Taikant kognityvinės lingvistikos propozicinių modelių teoriją, nustatyti baziniais žmogaus sąmonės konceptais paremtus kognityvinius propozicinius modelius, pagal kuriuos formuojama statybos terminijos dūrinių semantika.

6. Statybos terminijos dūrinius suskirstyti į temines grupes, atskleidžiančias tam tikrą viso statybos mokslo vaizdo fragmentą.

7. Įvertinti pagrindinius statybos terminijos dūrinių posistemio raidos bruožus.

Darbo objektas ir tyrimo duomenys. Šios disertacijos objektas yra XX–XXI a. savakilmiai ir hibridiniai dūriniai daiktavardžiai, einantys statybos terminais. Statybos terminijos dūriniai rinkti iš 288 šaltinių. Tyrimo reikmėms buvo sukurta *Microsoft Access* duomenų bazė, ir į ją rankiniu būdu įtrauktas 6 181 statybos terminas dūrinys. Tokį nemažą skaičių lėmė itin didelis kai kurių dūrinių vartojamumas, pavyzdžiui, *skerspjuvis* aptiktas 90 šaltinių, *gelžbetonis* – 78, *vandentiekis* – 54. Nesikartojantys dūriniai yra 1 745, variantai skaičiuoti kaip atskiri terminai.

Disertacijoje, remiantis S. Keiniu, nedaroma skirtumo tarp statybos terminijos naujadarų ir terminologizuotų paprastosios kalbos dūrinių – „abeji padeda susidaryti atitinkamiems terminų darybos tipų polinkiams. Be to, daugeliu atvejų atskirų terminų priskyrimas katram tų dviejų klodų būtų labai sąlygiškas“ (Keinys 2005 [1983]: 131). Disertacijoje netiriami sudurtiniai skoliniai, nes dūrybos veiksmas yra įvykęs ne lietuvių kalboje. Be abejo, gali būti, kad dūrinys, sudarytas tik iš skolintų sandų, yra padarytas lietuvių kalboje, tačiau nustatyti, kurioje kalboje yra įvykusi dūryba, yra problemiška.

Darbo metodika. Pagrindinis disertacijos metodas – analitinis aprašomasis. Į šį metodą įtraukiami ir derinami kiti medžiagai nagrinėti svarbūs metodai:

1) darybinė ir morfeminė dūrinių analizė, taikoma dūrinių darybai ir sandarai tirti;

2) transformacijos metodas – sintaksiniam-semantiniams dūrinio sandų ryšiams analizuoti (klasifikuojant pagal semantinį-sintaksinį ryšį, remiamasi sintaksiniais dūrinių sandų santykiais bei jų formaliosiomis ir semantinėmis ypatybėmis);

3) kognityvinės analizės metodas – dūrinių kognityviniams propoziciniams modeliams nustatyti (šis metodas leidžia išryškinti konkrečias konceptualiąsias charakteristikas, sudarančias dūrinio leksinės reikšmės pagrindą, taip pat atskleidžia statybos sąvokų nominacijos specifiką);

4) loginės klasifikacijos metodas – surinktiems dūriniams sisteminti, skirstyti į grupes pagal tam tikrus, nuo tyrimo aspekto priklausančius, požymius (šis metodas padeda nustatyti bendrą aptariamojo laikotarpio dūrinių posistemio vaizdą);

5) kiekybinė analizė. Kiekybiniai duomenys leidžia išsiaiškinti tipinius ir netipinius atvejus, teikti rekomendacijas terminų norminimui ir tvarkybai.

Šaltiniai. XX–XXI a. – ilgas laikotarpis, kurio skirtingi etapai pasižymėjo specifiniais su šaltiniais siejamais ypatumais. Iki 1918 m. mokslinė statybos literatūra nebuvo leidžiama, tačiau, tiriant dūrinius, kurie buvo vartojami dar nepublikuojant mokslinių statybos tekstų ir kuriuos galima

sieti su mokslinės statybos terminijos formavimosi pradžia, pasinaudota XIX–XX a. pradžios šviečiamosiomis knygelėmis bei laikraščiais, gvildenančiais statybos temas. Pirmieji moksliniai šios srities straipsniai, o vėliau ir knygos pasirodė pirmuoju Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpiu (1918–1940 m.). Kadangi šiame etape nebuvo daug šaltinių, jų atranka pagal žanrus dūriniais rinkti nebuvo aktuali. Sovietmečiu, suintensyvėjus statybos sektoriaus plėtrai, gausėjo mokslinės (teorinio ir didaktinio postilio) statybos literatūros. Pradėti leisti statybos terminų žodynai, atsirado naujas statybos sričiai žanras – žinynas. Renkant statybos terminijos dūrinius prioritetas buvo skiriamas statybos terminų žodynams – stengtasi dūrinius surinkti iš visų autorei žinomų statybos terminų žodynų (tiek leistų sovietmečiu, tiek antruoju Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpiu). Atsirenkant kitus 1918–1940 m. šaltinius buvo siekta žanrų (skaityti vadovėliai, monografijos, mokslo žurnalai, mokslinių konferencijų medžiaga) ir statybos šakų įvairovės. Ši statybos šakų įvairovė tapo bene svarbiausiu kriterijumi ieškant antrojo Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpio šaltinių. Pastarajame etape išleistas didžiulis kiekis įvairios mokslinės statybos literatūros – vienu šakų daugiau, kitų mažiau. Atsirenkant šaltinius buvo siekiama, kad surinkti statybos terminai dūriniai reprezentuotų visas statybos mokslo šakas.

Didžiausią dalį sudaro šaltiniai, kurių konkretus žanras nenurodytas. Pirmiausia tai pasakytina apie tarpukario leidinius, retės knygelės pratarėje įvardytas žanras. Dauguma skaitytų to laikotarpio tekstų žanriškai panašūs į vadovėlius, nors be užduočių ir klausimų adresatui dalių. Pirmaisiais sovietmečio dešimtmečiais taip pat nemažai statybos leidinių be prieskyros kuriam nors žanrui. Kartais autoriai patys, tiksliau nekonkretindami, pratarėse savo knygą pavadina *leidinėliu*, *leidiniu*, *patyrimine informacija*, *veikalu*, *metodine priemone* ar dar kitaip. Remiantis kalbėjimo stiliumi, medžiagos pateikimu, knygų sandara, galima teigti, kad didžiausią šaltinių dalį sudarytų vadovėliai ir mokomosios knygos. Plačiau šaltiniai aptariami 2 skyriuje.

Darbo naujumas ir praktinė bei teorinė vertė. Ši disertacija – tai pirmasis darbas, kuriame išsamiai, įvairiais aspektais nagrinėjamas statybos terminijos dūrinių posistemis, atskleidžiama jo raida ir esama padėtis. Darbe, remiantis statybos terminijos dūrinių analize, reprezentuojami ir kai kurie lietuvių terminijos apskritai raidos procesai. Be to, ši disertacija – tai pirmasis mėginimas lietuvių kalbos terminams pritaikyti kognityvinių propozicinių modelių teoriją – kiek žinoma, iki šiol kognityviniu požiūriu lietuvių terminologijoje dūriniai nebuvo nagrinėti. Taigi disertacijoje atliekamas tyrimas išsiskiria iš kitų lietuvių kalbos dūrinių tyrimų ne tik objektu (mokslinės statybos terminijos dūriniai), bet ir pasirinkta nagrinėjimo kryptimi: greta dūrinių darybos tyrimo atliekamas ir sintaksinių-semantinių sandų santykių bei kognityvinis tyrimas.

Teoriniu ir praktiniu požiūriu disertacija gali būti aktuali dėl įvairioms mokslo šakoms svarbios žodžių su tarptautiniais elementais problemos nagrinėjimo. Ši problema nagrinėjama gana plačiai, įtraukiant ir raidos procesus.

Disertacija turėtų papildyti lietuvių terminologijos tyrinėjimus, būti naudinga sudarant naujus statybos terminus. Kuriant naujus statybos terminus, galima atsižvelgti į tas kryptis, kurios buvo plėtojamos istoriškai – kritinis patirties perėmimas gali būti naudingas toliau plėtojant nagrinėjamos srities terminijos sistemą. Darbas taip pat galėtų būti naudingas statybos specialistams, rengiantiems standartus ir žodynus. Mintimis apie hibridinių dūrinių darybą galima būtų pasinaudoti rengiant kalbos praktikos darbus. Išvados apie naujas statybos terminijos tendencijas galėtų būti naudingos mokslininkams, rašantiems terminologijos darbus.

Ginamieji teiginiai:

1. Statybos terminijos dūrinių posistemiu būdingas etapiškumas. Šio posistemio raida skirstytina į tris savitais bruožais pasižyminčius etapus: 1918–1940 m., 1940–1990 m. ir 1990–dabar, kurių ribas nulėmė ekstralingvistiniai veiksniai.

2. Statybos terminijos dūrinių raidos kryptis sutampa su bendrąja kalbos raidos kryptimi – nuo konkrečiųjų sąvokų įvardijimo link abstrakčiųjų sąvokų, žyminčių aukštesnę pažinimo pakopą, nominacijos. Poreikis statybos terminijoje įvardyti abstrakčias sąvokas nulėmė veiksmožodžio suaktyvėjimą statybos terminijos dūrinių daryboje ir netikrųjų dūrinių gausėjimą.

3. Statybos terminijos dūrinių posistemio hibridiškėjimas, susijęs su prepozicinių sietinių kamienų skolinimusi ir statybos terminijoje jau įsitvirtinusių skolinių produktyvumu ir aktyvumu, – viena svarbiausių statybos terminijos raidos tendencijų.

4. Statybos terminijos dūrinių posistemis teminiu požiūriu yra su konkrečiu – statybos – mokslu susijusi, statybos srities sąvokas įvardijanti struktūra, o kognityvinių propozicinių modelių požiūriu tai labiau bendražmogišką patirtimi paremta struktūra, formuojama remiantis bendraisiais baziniais konceptais, atspindinčiais pasaulio – ne tik konkrečios srities – pažinimo patirtį.

5. Statybos terminijos dūriniai sudaro 25 nevienodos aprėpties temines grupes, priklausančias keturioms konceptualiosioms sritims: ŽMONĖS, GAMTA, ARTEFAKTAI, ABSTRAKČIOS SĄVOKOS, kurių kiekybinę charakteristiką ir plėtojamą lemia statybos srities specifika.

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, šešios dėstymo dalys ir išvados. Pirmame darbo skyriuje aptariami bendrieji teoriniai dūrinių aspektai, nagrinėjama netikrųjų dūrinių problema. Antrame skyriuje pereinama prie konkrečios – statybos – srities terminijos dūrinių, nurodama, kas laikoma statybos terminu dūriniu, kalbama apie statybos terminijos dūrinių šaltinius. Trečiame skyriuje aptariama pagrindinė statybos literatūra, iš kurios raidos atsiskleidžia statybos terminijos (taip pat ir dūrinių posistemio) formavimosi aplinkybės. Empirinės medžiagos analizės skyriai pradedami poskyriais, skirtais teoriniam klausimams, kurie aktualūs konkrečiam empiriniam tyrimui. Aptariamieji skyriai apima tris skirtingus tyrimo sluoksnius: dūrinių darybos analizę, sintaksinių-semantinių sandų santykių analizę ir konceptualiąją analizę. Dūrinių darybos analizė atliekama ketvirtame skyriuje: jame aptariamas kamieno, giminės, galūnės parinkimas, sandų

jungimas, gilinamasi į hibridinių ir savakilmių dūrinių darybos skirtybes. Penktame skyriuje nagrinėjami statybos terminijos dūrinių sintaksiniai-semantiniai sandų santykiai. Šeštame skyriuje mėginama derinti kognityvinę dūrinių analizės patirtį su tradicine dūrinių klasifikacija į temines grupes: pristatoma dūrinių žymimų statybos pavadinimų sistema ir kognityviniai propoziciniai modeliai, pagal kuriuos šios sistemos vienetai susiformuoja. Kiekvienas tyrimo sluoksnis turėtų suteikti vis naujos informacijos – nuo konkrečios lingvistinės iki abstrakčių mentalinių struktūrų. Tyrimo rezultatai susistemunami išvados. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas, kuriame yra XXX pozicijų.

Darbo aprobacija. Disertacijos tema publikuoti penki moksliniai straipsniai (vienas jų kartu su bendraautore) ir skaityti keturi pranešimai tarptautinėse mokslinėse konferencijose.

Mokslo straipsniai:

1. Buivydienė Vaida, Rutkienė, Lina 2016: Dabartinės technikos mokslų kalbos leksikos hibridizacija. – *Baltų filologija* 25(1), 5–19.

2. Rutkienė Lina. 2017: Kai kurios statybos terminijos hibridinių dūrinių raidos tendencijos (Certain Development Trends of Compound Words in Construction Terminology). – *Valoda dažadu kultūru kontekstā. XXVII Zinatsko rakstu krājums*, Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 207–213.

3. Rutkienė Lina 2017: Statybos terminijos dūrinių klasifikacija pagal sintaksinius-semantinius sandų santykius. – *Terminologija* 24, 164–176.

4. Rutkienė Lina 2019: 1918–1940 m. statybos terminijos dūrinių darybos polinkiai. *Bendrinė kalba* 92.

5. Rutkienė Lina 2019: Hibridiniai statybos terminijos dūriniai su klasikineis prepoziciniais sietiniais kamienais. – *Terminologija* 26, 140–161.

Moksliniai pranešimai:

1. Rutkienė Lina. Dūrinių semantinės-sintaksinės tipologijos problematika. Pranešimas 2017 m. lapkričio 24 d. III tarptautinėje konferencijoje *Specialybės kalbos studijos bendroje Europos aukštojo mokslo erdvėje: teorija ir praktika* Vilniaus Gedimino technikos universitete (Vilniuje).

2. Rutkienė Lina. Statybos terminijos hibridiniai dūriniai su klasikineis pirmaisiais sandais. Pranešimas 2019 m. gegužės 17 d. *V tarptautiniame liuanistų kongrese* Vroclave (Lenkijoje).

3. Rutkienė Lina. Statybos terminijos hibridinių dūrinių daryba ir raida. Pranešimas 2019 m. spalio 18 d. 3-iojoje tarptautinėje mokslinėje terminologijos konferencijoje *Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys* Lietuvių kalbos institute (Vilniuje).

4. Rutkienė Lina. Netikrųjų statybos terminijos dūrinių daryba. Pranešimas 2020 m. sausio 30 d. tarptautinėje konferencijoje *XXX Scientific Readings* Daugpilio universitete (Latvijoje).

PAGRINDINĖS DISERTACIJOS DALYS

Pirmame disertacijos skyriuje, remiantis trimis požiūriais – susijusiu su žodžių daryba (kartu ir su morfologija), su kognityvine lingvistika, tiksliau, kognityvinių propozicinių modelių teorija, ir su sintakse – nagrinėjama dūrinio samprata, aptariami dūrinio požymiai (ortografinis, fonologinis, sintaksinis ir semantinis). Keliama netikrųjų dūrinių problema, kurios aktualumas, kaip rodo surinkta medžiaga, vystantis statybos terminijai, vis didėja. Gilinantis į šią problemą, nagrinėjamas užsienio ir lietuvių kalbininkų požiūris į sietinius iš klasikinių graikų ir lotynų kalbų kilusius kamienus (tokius, kaip *auto-*, *foto-*, *geo-*, *makro-*, *mikro-*, *termo-*, *vibro-*, ir kt.). Pirmame disertacijos skyriuje siūloma atskirti afiksoidus nuo sietinių kamienų ir aptariamųjų tarptautinių elementų nelaikyti afiksoidais. Remiantis V. Urbučio (2009: 153) ir kitų autorių pastebėjimais, žodžių darybos požiūriu dūrinius siūloma skirstyti į tikruosius ir netikruosius – antriesiems, stokojantiems dūriniais būdingų požymių, ir priklausytų dūriniai su sietiniais kamienais.

Antrame darbo skyriuje nurodoma, kas disertacijoje laikoma statybos terminu dūrinium. Remiantis terminologų mintimis apie terminologizaciją, analoginę žodžių darybą ir vertybą, aptariami dūrinių statybos terminijoje šaltiniai. Dūrinių radimasis statybos terminijoje visų pirma siejamas su naujadarų daryba, iškilus poreikiui pavadinti naujas sąvokas. Tačiau naujos statybos sąvokos dažnai perimamos iš užsienio, statybos sritis plėtojama remiantis užsienio patirtimi, todėl ir statybos terminai dūriniai neretai daromi remiantis užsienio kalbomis, taikoma vertyba (visiškoji arba dalinė). Svarbią dalį statybos terminijos dūrinių sudaro iš bendrinės ar gyvosios liaudies kalbos paimti žodžiai, kurie pavadina sąvokas, kurios vienu metu yra ir specialiosios, ir bendrosios. Dar vienas būdas – rūšinio termino, reiškiamo atributiniu žodžių junginiu, priklausomojo dėmens virtimas gimininiu terminu (plg.: *daugiabutis namas* – *daugiabutis*).

Trečiame disertacijos skyriuje pagal pagrindinius Lietuvos statybos mokslo raidos etapus, sutampančius su statybos terminijos, taip pat ir dūrinių posistemio, raidos etapais, aptariama pagrindinė statybos literatūra, atskleidžianti statybos terminijos formavimosi ir raidos aplinkybes. Skaitant skyrių turėtų paaiškėti, kaip, plėtojantis statybos mokslui, veikiant istorinėms aplinkybėms, nuo stichiškų, sporadiškos darybos statybos terminijos dūrinių eita link šio terminų sluoksnio posistemio susiformavimo, svarbiausio statybos srities terminologinio darbo rezultato – *Statybos terminų žodyno* (2002) – išleidimo. Skyriuje dėmesys skiriamas istoriniam kontekstui, kuris darė didžiausią įtaką statybos literatūros leidybai ir statybos mokslinei terminijai.

Mokslinės statybos terminijos užuomazgos siejamos su liaudies terminija ir senaisiais raštais, o lietuvių mokslinių statybos knygų ištakos – su XIX a. šviečiamosiomis ūkio knygelėmis, kuriose vartoti ir statybos terminai dūriniai. Lemiamą įtaką turėjusiu statybos terminijos sistemos formavimuisi laikomas Lietuvos valstybės susikūrimo faktas. Skyriuje aptariama pagrindinė 1918–1940 m. statybos literatūra, įvertinama vokiečių kalbos įtaka statybos terminijos dūrinių posistemiumi.

Kalbant apie antrąjį etapą, prasidėjusį SSRS okupavus Lietuvą, nagrinėjami tiek teigiami laikotarpio veiksniai, prisidėję prie statybos terminijos dūrinių posistemio raidos, tiek neigiami aspektai, sietini su terminų daryba pagal rusų kalbos darybos modelius. Išryškinama aptariamojo laikotarpio svarba statybos terminografijai. Kalbant apie trečiąjį statybos terminijos dūrinių raidos etapą, įvertinama valstybinės kalbos politikos įtaka statybos terminijai, aptariami terminografiniai leidiniai. Kai kurie šių leidinių rengė dirvą svarbiausiam statybos terminografiniam darbui – aprobuotam daugiakalbiam (lietuvių–anglų–vokiečių–prancūzų–rusų kalbų) *Statybos terminų žodynui*, parengtam Antano Kudzio, Arno Rosino ir Birutės Kudzienės.

Ketvirtame disertacijos skyriuje analizuojama statybos terminijos dūrinių daryba. Pirmiausia atskiriami savakilmiai tikrieji ir netikrieji dūriniai nuo hibridinių tikrųjų ir netikrųjų dūrinių ir jie nagrinėjami atskirai, kadangi pastebėta, jog šių dūrinių daryba turi nemažai skirtumų. Toliau kalbamųjų dūrinių daryba aptariama pagal statybos terminijos raidos etapus. Apžvelgiant tikrųjų dūrinių darybą, laikomasi formaliojo, morfologinio, požiūrio: dūriniai skirstomi į darybos tipus ir nagrinėjami pagal tai, kokiomis kalbos dalimis paremti jų sandai. Lietuvių kalbotyroje įprasta dūrinio semantiniu ir gramatiniu centru laikyti antrąjį sandą, todėl ir šiame skyriuje aptariamieji savakilmiai dūriniai skirstomi pagal tai, iš kuria kalbos dalimi einančių žodžių yra susidaręs antrasis sandas. Netikriesiems dūriniam morfologinė klasifikacija netaikoma, nes sietiniai kamienai morfologinių požymių ir neturi, o antrasis sandas visada yra daiktavardinis.

Skyriuje taip pat aptariama skolintų sandų kilmė, įvertinamas savakilmių ir hibridinių dūrinių santykis visais trimis statybos terminijos dūrinių posistemio raidos etapais, nurodoma, kurios užsienio kalbos turėjo didžiausią poveikį statybos terminijos dūrinių posistemiiui. Be to, antrame skyriuje nagrinėjami kamieno, giminės, galūnės parinkimo klausimai. Mėginama nustatyti pagrindines sandų jungimo tendencijas. Apibendrinamos hibridinių ir savakilmių dūrinių darybos skirtybės, įvertinamos priešastys, turėjusios didžiausią įtaką hibridinių tikrųjų ir netikrųjų plitimui statybos terminijoje.

Penktajame skyriuje, laikantis požiūrio, kad tarp dūrinio sandų galima matyti tokius pačius santykius, kaip ir tarp žodžių junginių dėmenų, aptariami statybos terminijos dūrinių sintaksiniai-semantiniai sandų santykiai. Nagrinėjamas užsienio ir lietuvių autorių požiūris į dūrinį kaip į sintaksinį-semantinį vienetą, pateikiama sintaksinių-semantinių dūrinių sandų santykių klasifikacijos pavyzdžių. Argumentuojama galimybė dūrinius nagrinėti tokiu aspektu.

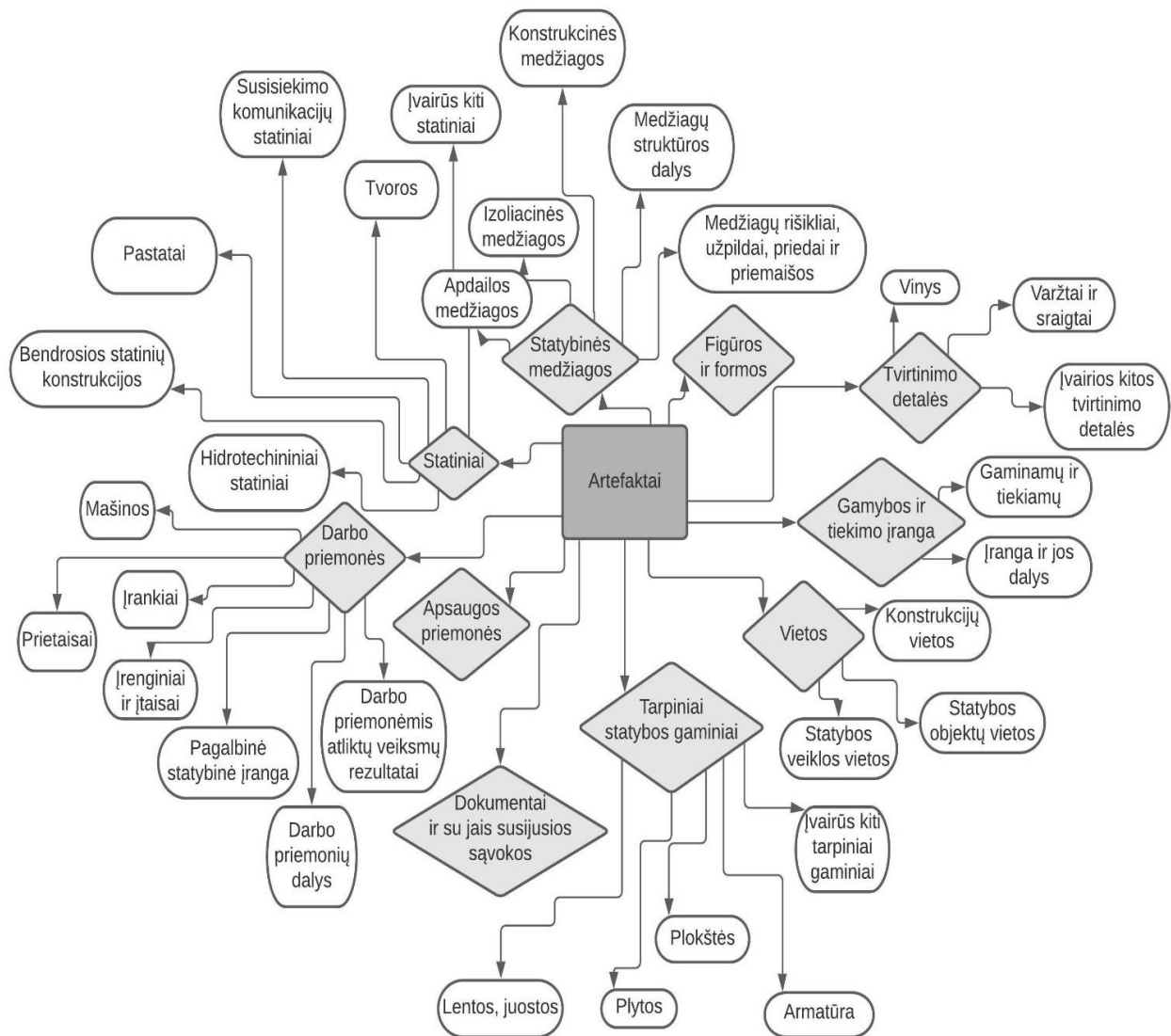
Remiantis Pr. Skardžiaus (1996 [1943]: 407–413), St. Keinio, K. Gaivenio (1990: 196) dūrinių skirstymu pagal kalbamuosius sandų santykius ir sintaksės specialistų Jono Balkevičiaus (1998), Vito Labučio (1998) ir Laimutės Bučienės (2011, 2012) darbais, mėginama sudaryti smulkesnę statybos terminijos dūrinių sintaksinių-semantinių sandų santykių klasifikaciją.

Šeštajame skyriuje mėginama derinti kognityvistinę dūrinių analizės patirtį su tradicine dūrinių klasifikacija į temines grupes. Kognityvinės lingvistikos atstovai dūrinius klasifikuoja ir nagrinėja remdamiesi kognityviniais modeliais, t. y. propozicinėmis struktūromis, sudarančiomis

dūrinio semantikos pagrindą. Tradiciškai skirstant dūrinius į temines grupes, remiamasi leksiniu-semantiniu požymiu iriškiriamos dūrinių grupės, į kurias terminus jungia bendrasis požymis – tema. Abu požiūriai glaudžiai susiję su nominacija: iš teminių grupių visumos matome nominacijos, sąlygotos pažinimo proceso, rezultata, o kognityviniai modeliai pateikia informacijos apie patį pažinimo procesą, apie mentalines struktūras. Taigi skyriuje pristatoma dūriniais žymimų statybos pavadinimų sistema ir kognityviniai modeliai, pagal kuriuos šios sistemos vienetai susiformuoja.

Skyriuje, remiantis kognityvistų idėjomis, kad, pavyzdžiui, egzistuoja tam tikri esamomis žiniomis paremti mąstymo modeliai ir šie modeliai yra universalieji algoritmai, kuriais remiantis galima sukurti naują žodį (Бабина 2013: 15–16), kad kognityvinio modelio profilis yra pasiekiamas per leksinius konceptus (Evans 2007: 22–23), kad žmogus „mąsto konceptais, jis analizuoja, lygina ir susieja skirtingus konceptus“ (Папурэлытэ-Кловенэ 2007: 16), kad dūriniuose visada matomas konceptų ryšys, nustatomi kognityviniai propoziciniai statybos terminijos dūrinių modeliai.

Skyriuje statybos terminijos dūriniai pirmiausia priskiriami konceptualiosioms sritims (ŽMONĖS, AUGALAI, ARTEFAKTAI, ABSTRAKTŪS REIŠKINIAI), o toliau skirstomi į temines grupes, atskleidžiančias specifinį statybos srities vaizdą. Labiausiai išplėtotą, daugiausia teminių grupių apima ARTEFAKTŲ konceptulioji sritis (žr. 1 pav.).

1 pav. ARTEFAKTŲ konceptualiosios srities teminės grupės

IŠVADOS

Atlikus XX–XXI a. statybos terminijos dūrinių (daiktavardžių) darybos, kilmės, teminių grupių, kognityvinių propozicinių modelių ir sintaksinių-semantinių sandų santykių tyrimą, iš kurio atsiskleidžia nagrinėjamo posistemio specifika ir raidos tendencijos, galima daryti tokias išvadas:

1. Statybos terminijos dūrinių posistemis – svarbi tiek statybos, tiek bendrosios lietuvių kalbos terminijos dalis – rutuliojosi netolygiai, tam tikrais etapais, glaudžiai susijusiais su statybos mokslo raida, Lietuvos istorija, šalies ekonomine, politine ir kultūrine situacija. Remiantis iširta medžiaga, galima išskirti šiuos pagrindinius XX–XXI a. mokslinės statybos terminijos dūrinių posistemio etapus, kurių ribas žymi svarbiausi Lietuvos istorijos įvykiai:

1.1. 1918–1940 m. – pirmasis mokslinės statybos terminijos dūrinio posistemio raidos etapas. Šiuo laikotarpiu buvo padėti mokslinės statybos terminijos sistemos, į kurią įėjo ir besiformuojantis dūrinių posistemis, pagrindai. 1918–1940 m. statybos terminijos dūrinių posistemiu būdingas grynumas, didžiausias, palyginti su kitais etapais, terminų darybos stichiškumas, sporadiškumas ir darybinis variantiškumas, rėmimasis vokiečių kalbos dūriniais, tačiau jų darymas pagal lietuvių kalbos darybos modelius.

1.2. 1940–1990 m. – antrasis mokslinės statybos terminijos dūrinio posistemio raidos etapas. Šio etapo statybos terminijos dūrinių posistemis pasižymi didesniu hibridiškumu, dūrinių daryba pagal rusų kalbos darybos modelius. Nesilaikoma tęstinumo principo – daug pirmuoju etapu pagal vokiečių kalbos pavyzdį padarytų dūrinių nepatenka į šį etapą. Laisvaisiais (savarankiškais) kamienais paremtų dūrinių daryba šiame etape tampa sistemiškesnė, nuoseklesnė, mažėja darybinių dūrinių variantų. Statybos terminijos dūriniai fiksuojami terminografiškai – šiuo laikotarpiu išleidžiami pirmieji statybos terminų žodynai.

1.3. 1991–2019 (dabar) – trečiasis, tebesitęsiantis mokslinės statybos terminijos dūrinių posistemio raidos etapas. Šio etapo dūrinių posistemiu būdingas didžiausias hibridiškumas, susijęs su klasikinių kalbų kamienų skolinimusi ir dūrinių daryba remiantis statybos srities terminijoje jau įsitvirtinusiomis skoliniais, įvardijančiais statybos sričiai svarbias sąvokas. Vykstant aktyviai terminologinei veiklai, statybos terminijos dūriniai tampa sistemiški, daryba nuosekli. Beveik nebelieka variantiškumo. Atsigręžiama į tarpukario Lietuvos statybos terminiją. Išleidžiamas svarbiausias viso šimtmečio statybos srities terminografinis darbas – penkiakalbis *Statybos terminų žodynas* (2002).

2. Visi statybos terminijos dūriniai skirstytini ne tik pagal juos sudarančių sandų kilmę, t. y. į savakilmius ir hibridinius, bet ir pagal sandais einančių kamienų savarankiškumą (laisvumą): šiuo požiūriu skirtini tikrieji ir netikrieji dūriniai. Tikrieji dūriniai paremti kamienais, kurie sinchroninėje žodžių daryboje suvokiami kaip laisvieji (savarankiški) (pvz., *akmenkaltis, qžuolmedis, darbavietė*). Netikrieji dūriniai (beveik visi jie hibridiniai) yra tie, kurių vienas iš sandų paremtas sietiniu kamieniu, stokojančiu gramatinių požymių ir todėl negalinčiu sudaryti tikrojo dūrinio (pvz., *autosvyravimas, makrošiuirkštumas, mikroplyšys*). Šie klasikiniai sietiniai kamieniai, aktyviai naudojami naujiems terminams daryti, vis dar yra kalbininkų diskusijų objektas. Nors kai kurie kalbininkai juos priskiria afiksoidams (laiko prefiksoidais), manytina, kad tikslumo dėlei afiksoidų ir sietinių kamienų sąvokas būtų galima atskirti. Sietiniai kamieniai nevartojami kaip savarankiški žodžiai, neturi gramatinės charakteristikos, tačiau dauguma jų turi gana konkrečią leksinę reikšmę, o afiksoidai kalboje gali būti vartojami kaip savarankiški žodžiai, tačiau tų savarankiškų žodžių leksinė reikšmė jau nebesutampa su afiksoido, kuris yra dūrinio sandas, reikšme (ji yra abstraktesnė), afiksoidas atlieka labiau modifikacinę funkciją.

3. Statybos terminijos dūrinių posistemio pagrindą sudaro savakilmiai dūriniai (pvz., *akmenmedis, laiptavietė, orlangis*). Tačiau savakilmių ir hibridinių dūrinių santykis skirtingais raidos etapais labai skyrėsi: plėtojantis statybos mokslui, statybos terminijoje savakilmių gimininių terminų dūrinių mažėjo. Trumpu pirmuoju Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpiu maždaug kas ketvirtas (27 proc.) vienažodis statybos terminas dūrinys buvo hibridinis, sovietmečiu hibridinis dūrinys jau buvo maždaug kas trečias (31 proc.). Antruoju Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpiu hibridiniai dūriniai sudaro 34 proc. (ypač daug dūrinių padaryta su sandu *beton-*). Šio posistemio hibridiškumui istoriškai posistemio hibridiškumui istoriškai didžiausią įtaką darė vokiečių, vėliau rusų, o dar vėliau ir anglų kalbos, tačiau jos labiau veikė kaip kalbos tarpininkės, o ne kaip kalbos šaltiniai – daugiausia statybos terminijos hibridinių dūrinių skolintų sandų paremta laisvaisias ir sietiniais lotynų ir graikų kalbų, turėjusių (ir tebeturinčių) didžiulę reikšmę Europos šalių mokslui, kamienais.

4. Savakilmių ir hibridinių statybos terminijos dūrinių daryba turi nemažai skirtumų net ir tuomet, kai sandais eina laisvieji (savarankiški) kamieniai: hibridiniams dūriniam nepanaudojamos visos dūrinių darybos išgalės, kurios naudojamos dūriniam su abiem savakilmiais sandais, t. y. hibridinių dūrinių daryba ribotesnė.

4.1. Nustatyta, kad savakilmiai tikrieji statybos terminijos dūriniai daromi pagal 14 darybos tipų, o hibridiniai – tik pagal 8. Savakilmių dūrinių daryboje aktyvumu ir produktyvumu išsiskiria ne tik daiktavardis, bet ir veiksmazodis bei būdvardis. Hibridinių dūrinių daryboje produktyviu ir aktyviu galima pavadinti tik daiktavardį. Visi skoliniai, kurie eina tikrųjų hibridinių dūrinių sandais, yra tik daiktavardžiai – skolinti būdvardžiai, veiksmazodžiai, juo labiau kitos kalbos dalys gimininių statybos terminų dūrinių daryboje nedalyvauja.

4.2. Savakilmio veiksmazodžio aktyvumas ir produktyvumas eiti hibridinio dūrinio sandu daug mažesnis, o būdvardžio – itin mažas. Skaitvardis, įvardis,rieveiksmis ir prielinksnis hibridinių tikrųjų statybos terminijos dūrinių daryboje taip pat pasižymi daug mažesniu produktyvumu ir aktyvumu nei savakilmių dūrinių daryboje.

4.3. Hibridinių tikrųjų dūrinių sandai daug dažniau jungiami be jungiamojo balsio nei savakilmių dūrinių sandai (pvz., *kontūrženklis, medkarkasis, parketlentė*).

4.4. Hibridiniai dūriniai dažniau nei savakilmiai išlaiko antruoju sandu einančio daiktvardžio galūnę, ypač tai pastebima, kai antruoju sandu einantis daiktavardis yra skolinys (*plienbetonas, pushidratas, šviesotechnika*), vadinasi, galūnė, kaip svarbus darybos formantas, hibridinių dūrinių, einančių statybos terminais, daryboje dalyvauja rečiau.

5. Vertinant tikrųjų statybos terminijos dūrinių darybą raidos požiūriu, nustatytos tokios tendencijos:

5.1. Pirmuoju statybos terminijos raidos etapu tikrieji statybos terminai dūriniai daromi iš įvairesnių žodžių, mažiau skirtinguose dūriniuose pasikartojančių sandų (pvz., *gaubmeškė, jungiamalūnis, klotsienė*). Antruoju ir trečiuoju raidos etapais darūs, produktyvūs sandai, kuriais

einantys žodžiai įvardija svarbias statybos srities sąvokas, ima kartotis daugelyje statybos terminų dūrinių. Susiformuoja produktyvių sandų bazės, iš kurių dažnai renkamosi darant naują statybos terminą dūrinių (plg.: *kreivėmatis, polinkiamatis, šiurkštimatis, slėgmatis, stormatis, tūriamatis*). Trečiuoju statybos raidos etapu ypač išsiplėtė bazinių veiksmažodžių grupė – ją papildė nauji veiksmažodžiai, kurių nemaža dalis naudojama abstrakčias sąvokas žymintiems terminams dūriniams daryti (pvz., *aplinkosauga, gaisrosauga, darbosauga, krantosauga*). Aptariama tendencija neatsiejama nuo statybos terminų žodynų – tokių dūrinių su pasikartojančiais sandais daugiausia aptikta terminografiniuose šaltiniuose.

5.2. Visais etapais statybos terminijos tikrųjų dūrinių daryboje produktyviausios ir aktyviausios kalbos dalys yra daiktavardis, būdvardis (dūrinių sandais eina santykiniai, dažniau I-osios linksniuotės būdvardžiai) ir veiksmažodis: pagal darybos tipą *daiktav. + daiktav.* padaryta daugiausia dūrinių, pagal darybos tipus *būdv. + daiktav.* ir *daiktav. + veiksmaž.* – kone perpus mažiau. Prieveiksmis, skaitvardis ir įvardis pasižymi mažu darumu. Antruoju mokslinės statybos terminijos raidos etapu atsiranda naujas darybos tipas *įvardis + veiksmaž.*, o trečiuoju – *būdv. + veiksmaž.* Išnyksta darybos tipai *daiktav. + būdv.* ir *veiksmaž. + veiksmaž.*, nepasižymėję produktyvumu. Ryški raidos tendencija – veiksmažodžio produktyvumo ir aktyvumo, darant statybos terminijos dūrinius, didėjimas. Jo priežastimi laikytinas poreikis įvardyti abstrakčias sąvokas, atsiradusias vystantis statybos mokslui, susiformavus naujoms statybos mokslo šakoms, susijusioms su statybos procesais, jų valdymu.

Remiantis tirta medžiaga nustatyta, kad darybos tipo produktyvumo ir aktyvumo pokyčių nelemia pagal juos padarytų vienetų vartojamumas statybos srities tekstuose.

5.3. Ryški tikrųjų statybos terminijos dūrinių darybos raidos tendencija – dažnėjantis rėmimasis išvestiniais kamienais. Tai, kas anksčiau buvo laikoma išimtimi, trečiuoju statybos terminijos raidos etapu jau tampa norma. Priesaginės, galūninės darybos priešdėlių turintys vediniai (daugiausia daiktavardžiai) vis dažniau eina dūrinių sandais. Taip realizuojamas terminų tikslumo reikalavimas, be to, tokiam polinkiui įtakos turi ir kitų kalbų įtaka bei analoginė daryba.

5.4. Tikruosiuose statybos terminijos dūriniuose jungiamasis balsis yra fakultatyvus elementas, neturintis jokios įtakos dūrinio semantikai. Jungiamasis balsis būdingesnis dūriniams su veiksmažodiniu antruoju sandu. Jungiamosios fonemos (ne)vartojimas labiausiai priklauso nuo fonetinės pirmuoju sandu einančio kamieno sandaros: kai kamienas, paremiantis pirmąjį sandą, baigiasi trijų (ar itin retai – keturių) priebalsių samplaika, jungiamasis balsis vartojamas visada. Kai pirmuoju sandu eina priesaginis kamienas ir ta priesaga (kaitybos ir darybos) prasideda balse, statybos terminai dūriniai dažniausiai jungiamojo balsio neturi. Jungiamasis balsis būdingesnis dūriniams su veiksmažodiniu antruoju sandu. 1990–2019 m. statybos terminijoje padaugėjęs dūrinių su antruoju veiksmažodiniu sandu, galima buvo nustatyti ryšį tarp jungiamojo balsio (ne)vartojimo ir antrojo

sando raiškos. Nustatyta, kad beveik du trečdaliai dūrinių, kurių antrasis sandas veiksmožodinis, turi jungiamąjį balsį, o daugiau nei pusė dūrinių su daiktavardiniu antruoju sandu jungiamojo balsio neturi.

6. Apibendrinant netikrųjų statybos terminijos dūrinių darybą galima daryti šias išvadas:

6.1. Netikrųjų statybos terminijos dūrinių posistemę iš esmės sudaro dūriniai su 23 klasikiniais prepoziciniais sietiniais kamienais (*aero-*, *auto-*, *azo-*, *benzo-*, *bio-*, *fero-*, *fibro-*, *foto-*, *geo-*, *hidro-*, *makro-*, *mezo-*, *mikro-*, *moto-*, *nano-*, *nitro-*, *pjezo-*, *pneumo-*, *sulfo-*, *termo-*, *tenzo-*, *turbo-*, *vibro-*) ir 2 postpoziciniais kamienais (*graf-* ir *for-*) (dūriniai su savakilmiais sietiniais kamienais diskutuoti). Kiekybiniai duomenys rodo, kad hibridiniai gimininiai statybos terminai dūriniai su klasikiniais sietiniais kamienais nebeužima izoliuotos, periferinės pozicijos statybos terminijoje, o yra svarbi jos dalis. Gausėjant abstrakčių sąvokų, dūryba pagal įprastus lietuvių kalbos dūrybos tipus ir tendencijas, galima manyti, jau negalėjo visiškai patenkinti technikos terminijos poreikių – šią spragą užpildė dūryba pagal pasiskolintą modelį, naudojantis skolintais klasikiniais sietiniais kamienais.

6.2. Dauguma šių netikrųjų prepozicinį kamieną turinčių dūrinių padaryti sietinį kamieną jungiant su ištisu žodžiu (daiktavardžiu), nekeičiant šio žodžio galūnės, kirčio vietos ir kirčiuotės (pvz., *autovežimėlis*, *mikrobandinys*, *nitrojunginys*, *turbogražtas*). Antrasis, lietuviškas, žodis, prie kurio jungiamas klasikinis sietinis kamienas dažniausiai yra pirmojo ar antrojo laipsnio darinys. Tyrimas rodo, kad būta bandymų klasikinius sietinius kamienus labiau pritaikyti prie lietuvių kalbos sistemos, keisti pamatinio žodžio – daiktavardžio – galūnę ir kirtį (*autovežimis*), taip pat sietinius kamienus jungti su veiksmožodžiais (*motovežys*). Tačiau tokia daryba statybos terminijoje produktyvumu nepasižymi.

6.3. Dūriniai su klasikiniais postpoziciniais kamienais artimi analogiškiems skoliniam, pastebimas polinkis į jungiamojo balsio kiekybinę redukciją (*įlinkiografas*, *šviesoforas*). Tačiau tokiam teiginiui patvirtinti reikalingas didesnis dūrinių kiekis.

7. Į dūrinių žiūrį kaip į sintaksinį-semantinį vienetą, tarp jo sandų galima matyti santykius, kokie susiklosto ir tarp atitinkamų žodžių junginių, sudarančių dūrinio darybos motyvacijos pagrindą. Dauguma statybos terminijos dūrinių yra prijungtiniai (determinatyviniai) ir jų sandai susiję 6 tipų sintaksiniais-semantiniais santykiais: aplinkybiniais, aributiniais, kompletyviniais, lyginamaisiais, objektiniais ir subjektiniais. Įvairiausi sandų santykiai yra atributinių dūrinių pogrupyje: priklausomuoju sandu gali būti nurodoma paskirtis, priklausomybė, aplinkybė arba kiekybė. Aplinkybinių dūrinių priklausomuoju sandu gali būti nurodoma veikimo vieta ar būdas.

Sudedamųjų dūrinių yra nedaug ir jų sandų santykiai smulkiau neskirstomi, nes sudedamieji dūriniai nesiremia sintaksine konstrukcija, jie daromi iš sintaksiniais santykiais nesusijusių žodžių, tad sudedamųjų dūrinių sandai vienas kito neapibrėžia, yra lygiaverčiai.

8. Statybos terminijos dūrinių posistemis teminiu požiūriu yra su konkrečiu – statybos – mokslu susijusi, statybos srities sąvokas įvardijanti struktūra. Statybos terminijos dūrinių teminės grupės išreiškia svarbų viso statybos mokslo vaizdo fragmentą. Kognityvinių propozicinių modelių požiūriu

tai labiau bendražmogišką patirtimi paremta struktūra, formuojama remiantis bendraisiais baziniais konceptais, atspindinčiais pasaulio (ne tik konkrečios srities) pažinimo patirtį. Į statybos terminijos dūrinius žiūrint kognityviniu požiūriu, dūrinyje matytinas bazinių, žmonių, nepriklausomai nuo jų kalbos, bendrų konceptų, sudarančių propozicinę struktūrą, ryšys.

9. Laikantis kognityviniu požiūriu, kad kalba, jos vienetai suteikia prieigą prie mąstymo mechanizmų, galima teigti, kad kognityviniai propoziciniai dūrinių modeliai leidžia nustatyti (suprasti), kaip vyksta nominacija, kokie įvardijamų realiųjų požymiai išskiriami. Tyrimas rodo, kad statybos srities realiųjų nominacija vyksta atpažįstant ir apmąstant objektus, nurodant, kokiems kitiems objektams, kokiems tikslams ar koku laiku jie naudojami, kokiais santykiais jie susiję su kitais objektais, kokiais skiriamaisiais požymiais jie pasižymi. Taip pat dažnai, įvardijant statybos srities sąvokas, aktualizuojamas veiksmas konceptas, suvokiamas veiksmo atlikimo būdas, tikslas ir rezultatas, santykis su objektu.

10. Statybos terminijos dūriniai padaromi pagal 22 kognityvinius propozicinius modelius. Produktiviausi yra 4: didžiausiam dūrinių kiekiui būdinga propozicinė kognityvinė struktūra VEIKSMAS – OBJEKTAS (pvz., *darbdavys, medžiagotyra*), šiek tiek mažesniai – OBJEKTAS – BŪTI BŪDINGAI – YPATYBĖ (pvz., *statramstis, tuščiasluoksnis*), OBJEKTAS 1 – BŪTI NAUDOJAMAM – OBJEKTAS 2 (pvz., *kaminkaištis, ledpeilis*) ir OBJEKTAS 1 – BŪTI DALIMI – OBJEKTAS 2 (pvz., *kirvakotis, siubliaratis*). Konceptus į kognityvinius propozicinius modelius jungia predikatai BŪTI, BŪTI SU, BŪTI NAUDOJAMAM (-AI), BŪTI DALIMI, BŪTI BŪDINGAI, BŪTI PADARYTAM (-AI) IŠ, VEIKTI SU. Daugiausia propozicinių kognityvinių modelių susiformuoja su predikatais BŪTI NAUDOJAMAM (-AI) ir BŪTI BŪDINGAI, jais pasakoma, kad tam tikri objektai, vietos, laikas naudojami tam tikru tikslu ir kad tam tikriems objektams, vietoms, laikui ar net veiksmui būdinga tam tikra kokybinė ar kiekybinė ypatybė.

Vystantis statybos terminijos dūrinių posistemii, kognityviniai propoziciniai modeliai nesikeičia, išskyrus pora atvejų: su minėtosios ypatybių pavadinimų teminės grupės ir grynųjų procesų pavadinimų pogrupio atsiradimu susijęs ir dviejų naujų kognityvinių propozicinių modelių – YPATYBĖ 1– BŪTI BŪDINGAI – YPATYBĖ 2 (pvz., *makrokietumas, mikrošiuurkštumas*) ir VEIKSMAS 1 – VEIKTI SU – VEIKSMAS 2 (pvz., *vibroigilinimas, vibrosvyravimas*) – atsiradimas. Šis modelių pastovumas tik patvirtina ryšį su sąmonės struktūromis.

11. Daugeliu atvejų pastebima, kad skirtingose teminėse grupėse kartojasi tie patys kognityviniai propoziciniai modeliai, pvz., asmenų pavadinimai dažniausiai padaromi pagal kognityvinį propozicinį modelį VEIKSMAS – OBJEKTAS (pvz., *darbdavys, klijavirys*), augalų pavadinimai – pagal modelį OBJEKTAS – BŪTI BŪDINGAI – YPATYBĖ (pvz., *balteglė, juodalksnis*), darbo priemonių pavadinimai – VEIKSMAS – OBJEKTAS (pvz., *vamzdžiapjovė, žemsiurbė*), statybinių medžiagų pavadinimai – OBJEKTAS – BŪTI BŪDINGAI – YPATYBĖ (*aklamedis, drūtgalis*) ir t. t. Vadinasi, galima teigti, kad sąvokai pavadinimo ieškančio žmogaus

sąmonėje yra susiklosčiusios loginės sąsajos, kuriomis remiamasi įvardijant tam tikros teminės grupės vienetus. Šie kognityviniai propoziciniai modeliai padeda struktūrizuoti ir suvokti sudėtingas statybos srities žinias.

12. Kadangi statybos veiklos objektas – materialūs žmogaus kūriniai, suprantama, kad statybos terminijos dūrinių posistemio pagrindą sudaro ARTEFAKTŲ (t. y. žmogaus veiklos produktų) konceptualioji sritis ir jai priskiriamos nevienodos apimties teminės grupės, susijusios su statybos veiklos objektais ir priemonėmis. Gausiausia terminų dūrinių (per 300) yra statinių pavadinimų teminė grupė, du trečdalius jai priklausančių terminų dūrinių sudaro pastatų (jų konstrukcijų, pastatų rūšių ir patalpų, pastatų dalių, pastatų įtaisinių) pavadinimai (pvz., *langarėmis, pusrūsis, stoglangis, žiemplangis*). Susisiekimo komunikacijos statinių pavadinimais einantys terminai dūriniai (pvz., *geležinkelis, gruntkelis, vasarkelis*) sudaro mažiau ne trečdalį visų statinių pavadinimų. Šiek tiek mažiau dūrinių (270) įeina į taip pat gausia išsiskiriančią darbo priemonių teminę grupę, skylančią į dūrinių gausius įrankių, prietaisų, mašinų teminius pogrupius ir ne tokius dūrinių gausius įrenginių ir įtaisų, pagalbinės statybinės įrangos ir kitus teminius pogrupius. Per 150 statybos terminijos dūrinių įvardija statybines medžiagas. Iš statybinių medžiagų pavadinimų teminės grupės dūrinių požiūriu labiausiai išplėtoti konstrukcinių statybinių medžiagų (pvz., *laibgalis, pusrąstis*), apdailos medžiagų (pvz., *dažlakiai, pirmdažis*) ir medžiagų rišiklių, užpildų, priedų ir priemaišų (pvz., *cementmilčiai, mikroužpildas*) teminiai pogrupiai. Tvirtinimo detalių (pvz., *dygliavinė, viniusraigtis*), tarpinių statybos gaminių (pvz., *medžplytė, parketlentė*), statybinių medžiagų ir gaminių gaminimo ir tiekimo statybvietėje įrangos teminių grupių pavadinimais (pvz., *cementtakis, skiedintiekis*) dūriniai eina rečiau. Mažiausiai dūrinių įeina į dokumentų (pvz., *važtaraštis*), figūrų ir formų (pvz., *lygiagretė*) bei apsaugos priemonių (pvz., *dujokaukė*) pavadinimų temines grupes.

Teminės grupės, kurioms būdinga dūrinių gausa, yra susiformavusios seniai (jos buvo ir turėjo nemažą kiekį dūrinių jau pirmuoju statybos terminijos raidos etapu), visas pluoštas šių terminų yra atėjęs iš liaudies terminijos, daug terminų dūrinių padaryta ir tarpukariu statybos specialistų – remiantis pačių kalbine patirtimi ar sekant vokiečių kalba.

13. Nors ir nepasižyminti tokia dūrinių gausa, kaip ARTEFAKTŲ konceptualioji sritis, ABSTRAKČIŲ REIŠKINIŲ sritis pagal kiekybinius duomenis yra antroje pozicijoje. Dūrinių gausiausia yra procesų pavadinimų teminė grupė (pvz., *mikropleišėjimas, vibroliejimas*), keliskart mažiau dūrinių įeina į mokslo šakų, jų skyrių (pvz., *krantosauga, paveldosauga*), ypatybių (pvz., *mikrokietumas, makroširkštumas*), matavimo vienetų, dydžių ir matų (pvz., *makrotūris, šviesplotis*) bei kitas temines grupes. ABSTRAKČIŲ REIŠKINIŲ konceptualiosios srities teminių grupių plėtojimas susijęs su aukštesne mokslinio pažinimo pakopa. Mokslinės statybos terminijos kūrimosi pradžioje abstrakčiųjų pavadinimų padaryta vos vienas kitas, o, vystantis nagrinėjama sričiai, jos terminijai, abstrakčiųjų pavadinimų, išreikštų dūriniais, vis gausėja. Astrakčiųjų reiškinių pavadinimų gausėjimą lėmė sietinių tarptautinių, ypač prepozicinių, kamienų ir pačių darybos modelių

skolinimasis. Su šiuo kalbos reiškiniu sietinas ir naujų – ypatybių ir būvio bei būsenų pavadinimų – teminių grupių, kurias sudaro dūriniai, atsiradimas ir tolesnis formavimasis. Ypatybių pavadinimų, kuriais eina dūriniai, teminė grupė formuotis pradėjo sovietmečiu, o hierarchinių pakopų – tik XXI a.

14. Pagal dūrinių kiekį trečia yra GAMTOS konceptualioji sritis, apimanti augalų (pvz., *juodkriaušė, kalnapušė*), gamtos reiškinių (pvz., *plikšala, skersvėjis*), gruntų (pvz., *geltonžemis, molžemis*), uolienuų ir mineralų (pvz., *laukakmenis, sunkšpatis*) bei cheminių medžiagų (pvz., *azotrūgštė, fosforūgštė*) temines grupes. Dūrinių gausiausios yra gruntų ir augalų pavadinimų teminės grupės. Visos teminės grupės aktyviausiai plėtotos tarpukariu. Vėlesniais statybos terminijos raidos etapais naujų dūrinių, einančių minėtų teminių grupių pavadinimais, beveik nebuvo daroma. ŽMONIŲ konceptualiąją sritį sudaro mažiausiai dūrinių, ji mažiausiai išplėtota. Jos pagrindas – asmenų pavadinimai pagal profesiją (pvz., *akmenskaldys, stogdengys*).

15. Statybos terminijos dūrinių posistemio nagrinėjimas ne tik atskleidžia statybos srities specifiką, parodo intensyvią statybos mokslo raidą, bet ir bent iš dalies leidžia spręsti apie lietuvių kalbos dūrybos polinkius, lietuvių kalbos ryšius su užsienio kalbomis, jų poveikį lietuvių kalbos terminijai ir apskritai apie mentalinius mąstymo modelius, tampančius sąvokų nominacijos pagrindu.

SANTRAUKOJE NAUDOTA LITERATŪRA

Aliūkaitė Daiva, Sideravičiūtė-Mickienė Ilona 2006: Gėrio ir grožio konceptai lietuvių kalbinėje sąmonėje. – *Liaudies kultūra* 6 (111), 16 – 22.

Antia Bassej Edem 2000: *Terminology and language planning: an alternative framework of practice and discourse*, Philadelphia: John Benjamins North America.

Auksoriūtė Albina 2016: Lietuviški blakių pobūrio vardai. – *Terminologija* 23, 175–194.

Balkevičius Jonas 1998: *Lietuvių kalbos predikatyvių konstrukcijų sintaksė*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Bučienė Laimutė 2011: Atributiniai paskirties junginiai. – *Žmogus ir žodis: Didaktinė lingvistika* 1, 27–32.

Bučienė Laimutė 2012: Kiekybinio ir nurodomojo apibūdinimo žodžių junginiai. – *Žmogus ir žodis: Didaktinė lingvistika* 1, 24–29.

DLKG 1997 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. V. Ambrazas. 3-as patasis. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.

DLKG 2005 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. V. Ambrazas. 4-as patasis. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.

Drotvinas Vincentas 1957: XVI–XVIII a. lietuviškų raštų sudurtinių daiktavardžių daryba dėmenų atžvilgiu. – *Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto mokslo darbai* 3, 203–220.

Drukteinytė Vaida 2003: *Sintagminiai veiksmažodinės metaforos požymiai*: daktaro disertacija, Klaipėdos universitetas.

Evans Vyvyan 2007: *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Gaivenis Kazimieras 1973: Terminijos ugdymo vingiai. – *Kalbos kultūra* 25, Vilnius, 19–27.

Gaivenis Kazimieras 1994: Technikos terminijos norminimo mažmožiai. – *Terminologijos vagos* 1, 32–40.

Gaivenis Kazimieras 1998: Apie dvi lietuviškų sudurtinių terminų serijas su tais pačiais sandais. – *Lituanistica* 2 (34), 98–102.

Gaivenis Kazimieras 2014 [1986]: Terminų tvarkybos ir norminimo dalykai „Kalbos kultūroje“. – *Kazimieras Gaivenis. Rinktiniai raštai*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 153–157.

Gaivenis Kazimieras 2014 [1989]: Mokslo kalbos dalykai. – *Kazimieras Gaivenis. Rinktiniai raštai*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 157–166.

Gaivenis Kazimieras, Keinys Stasys 1990: *Kalbotyros terminų žodynas*, Kaunas: Šviesa.

Gritėnienė Aurelija 2006: *Augalų pavadinimų motyvacija šiaurės panevėžiškių patarmėje*: monografija, Vilnius: Logotipas.

Inčiuraitė Lina 2017: *Dabartinės lietuvių kalbos vardažodžių su (neo)klasikiniais elementais morfeminė sandara ir daryba*: daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Inčiuraitė-Noreikienė Lina 2015: Lietuvių kalbos dūriniai su neoklasikiniais dėmenimis. – *Baltistica* 50(2), 245–259.

Jakaitienė Evalda, Laigonaitė Adelė, Paulauskienė Aldona 1976: *Lietuvių kalbos morfologija*. Vilnius: Mokslas.

Jarmalavičius Dalius 2014: *Vokiečių kalbos dūrinių daryba XV–XVIII a. rankraštiniuose dvikalbiuose baltų kalbų žodynuose*: daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Kačainaitė Dalia 2008: Lietuvių sudurtinių oronimų darybos bruožai. – *Baltistica* 43, 275–288.

Kaulakienė Angelė 1981: Sudurtiniai vertiniai lietuvių politechnikos terminijoje. – *Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai*. A serija 1(74), 73–83.

Kaulakienė, A. 1986. Elektrošaltkalvis ar šaltkalvis elektrikas? *Vakarinės naujienos*, birželio 2.

Kaulakienė, A. 1993: Mikrobanginis ar mikrobangis prietaisas? – *Kalbos kultūra* 65, 81–82.

Keinys Stasys 1983: Lietuviškų sudurtinių terminų daryba. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 22. *Lietuvių kalbos specialioji leksika*, 70–123.

Keinys Stasys 1999: *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Keinys Stasys 2005 [1979]: Tarptautiniai elementai lietuvių terminologijoje. – *Dabartinė lietuvių terminologija*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 193–201.

Kvašytė Regina, Župerka Kazimieras 2011: Ašarų konceptualizavimas lietuvių ir latvių frazeologijoje. – *Baltistica* XLVI (1), 113–122.

Kvašytė Regina, Papaurėlytė Silvija 2013. Kai kurie koncepto LIGA bruožai Lietuvos viešajame diskurse. – *Filologija* 18, 107–117.

Labutis Vitas 1998: *Lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Marcinkevičienė Rūta 2006: Konceptualioji metafora vertime. – *Darbai ir dienos*, 45, 109–118.

Murmulaitytė Daiva 2019: Lietuvių kalbos sudurtinių daiktavardžių naujadara ir bendrinės kalbos normos. – *Baltu filologija*, 28 (2), 107–122. Prieiga internete: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF/BF28-2/BF-28-2-03-Murmulaityte.pdf [žiūrėta 2020-09-10].

Nagy Imola Katalin 2014: English for Special Purposes: Specialized Languages and Problems of Terminology. – *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 6 (2), 261–273.

Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2007. *Lingvistinės kultūrologijos bruožai*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

Rutkovska Kristina 2016. NAMŲ konceptas lietuvių kalboje ir kultūroje. – *Lietuvių kalba* 10. Prieiga internete: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/207/164> [žiūrėta 2018-10-25].

Skardžius Pranas 1996 [1943]. Lietuvių kalbos žodžių daryba. – *Pranas Skardžius. Rinkiniai raštai* 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Stundžia Bonifacas, Jarmalavičius Darius 2019: *Daiktavardžių dūryba vokiškuose XVII–XVIII a. baltų kalbų žodynuose*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Stunžinas Robertas 2004: Sudurtiniai elektrotechnikos terminijos būdvardžiai. – *Terminologija* 11, 52–69.

Stunžinas Robertas 2011: *Statybos liaudies terminai* : dakatro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Sviderskienė Dalia 2017: Sudurtinių Marijampolės apskrities helonimų motyvacija. – *Acta Linguistica Lithuanica* 75, 243–274. Prieiga internete: <http://lki.lt/acta-linguistica-lithuanica-75> [žiūrėta 2017-05-25].

Urbutis Vincas 2009: *Žodžių darybos teorija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Valeckienė Adelė 1968: Kitų kalbų kilmės sudurtiniai žodžiai. – *Kalbos kultūra* 15, 16–25.

Zemlevičiūtė Palmira 2009: *Lietuvių medicinos terminologijos raida XIX amžiaus pabaigoje–XX amžiaus pradžioje*: daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

Zemlevičiūtė Palmira 2016: *XVII–XVIII amžiaus Mažosios Lietuvos žodynų terminologinė medicinos leksika*: monografija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Бабина Людмила 2013: Об одном из способов изучения производных слов в рамках когнитивно-дискурсивного подхода. – *Теоретические и прикладные аспекты изучения речевой деятельности* 8(1), 15–19.

Лейчик Владимир 2009: *Терминоведение: предмет, методы, структура*, Москва: Либроком.

Надмидон Виктория 2014: К вопросу о классификации сложных слов в разносистемных языках. – *Вестник Бурятского государственного университета* 1 (10). Prieiga internete: <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-klassifikatsii-slozhnyh-slov-v-raznosistemnyh-yazykah> [žiūrėta 2017-02-22].

Moksliniai straipsniai disertacijos tema

1. Buivydienė Vaida, Rutkienė, Lina 2016: Dabartinės technikos mokslų kalbos leksikos hibridizacija. – *Baltu filologija* 25(1), 5–19.

2. Rutkienė Lina. 2017: Kai kurios statybos terminijos hibridinių dūrinių raidos tendencijos (Certain Development Trends of Compound Words in Construction Terminogy). – *Valoda dažadu kultūru kontekstā. XXVII Zinatsko rakstu krājums*, Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 207–213.

3. Rutkienė Lina 2017: Statybos terminijos dūrinių klasifikacija pagal sintaksinius-semantinius sandų santykius. – *Terminologija* 24, 164–176.

4. Rutkienė Lina 2019: 1918–1940 m. statybos terminijos dūrinių darybos polinkiai. *Bendrinė kalba* 92.

5. Rutkienė Lina 2019: Hibridiniai statybos terminijos dūriniai su klasikiais prepoziciniais sietiniais kamienais. – *Terminologija* 26, 140–161.

Mokslinėse konferencijose skaityti pranešimai disertacijos tema

5. Rutkienė Lina. Dūrinių semantinės-sintaksinės tipologijos problematika. Pranešimas 2017 m. lapkričio 24 d. III tarptautinėje konferencijoje *Specialybės kalbos studijos bendroje Europos aukštojo mokslo erdvėje: teorija ir praktika* Vilniaus Gedimino technikos universitete (Vilniuje).

6. Rutkienė Lina. Statybos terminijos hibridiniai dūriniai su klasikiais pirmaisiais sandais. Pranešimas 2019 m. gegužės 17 d. *V tarptautiniame lituanistų kongrese* Vroclave (Lenkijoje).

7. Rutkienė Lina. Statybos terminijos hibridinių dūrinių daryba ir raida. Pranešimas 2019 m. spalio 18 d 3-iojoje tarptautinėje mokslinėje terminologijos konferencijoje *Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys* Lietuvių kalbos institute (Vilniuje).

8. Rutkienė Lina. Netikrųjų statybos terminijos dūrinių daryba. Pranešimas 2020 m. sausio 30 d. tarptautinėje konferencijoje *XXX Scientific Readings* Daugpilio universitete (Latvijoje).

VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY
INSTITUTE OF THE LITHUANIAN LANGUAGE

Lina RUTKIENĖ

COMPOUND TERMS IN THE FIELD OF CONSTRUCTION: FORMATION AND
DEVELOPMENT

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philology (H 004)

Vilnius, 2021

This doctoral dissertation has been prepared during the period of 2015–2021 at the Institute of the Lithuanian Language in accordance with the right of doctoral studies granted to the Institute of the Lithuanian Language, Vytautas Magnus University, Klaipėda University, Šiauliai University (by Order No. V-1124 of the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania of 21 June 2011).

Scientific Supervisor:

Dr. Albina Auksoriūtė (Institute of the Lithuanian Language, Humanities, Philology, H 004).

Dissertation will be defended at the Committee of Philology of Vytautas Magnus University, Klaipėda University, Šiauliai University and Institute of Lithuanian Language:

Chairperson: Prof. Habil. Dr. Rūta Petrauskaitė (Vytautas Magnus University, Humanities, Philology, H 004)

Members:

Assoc. Prof. Dr. Regina Kvašytė (University of Latvia, Latvian Language Institute, Vilnius University, Šiauliai Academy, Humanities, Philology H 004)

Prof. Dr. Sigita Rackevičienė (Mykolas Romeris University, Humanities, Philology, H 004)

Assoc. Prof. Dr. Jolanta Vaskelienė (Vilnius University, Šiauliai Academy, Humanities, Philology, H 004)

Dr. Palmira Zemlevičiūtė (Institute of the Lithuanian Language, Humanities, Philology, H 004)

INTRODUCTION

Relevance of the topic. One of the language development tendencies, which has emerged in recent years, is the active development of language varieties associated with certain fields of professional activity. The research of these language varieties is relevant in Lithuania and abroad, though different countries (or even the same country) tend to refer to them by different names: *language for special purposes, special language, sublanguage, specialty language, profession or professional language*. Despite different names and concepts, it is universally recognised that terms distinguishing one variety from another constitute their principal lexical layer. The language of construction functioning in the domain of science is selected as the research field of the dissertation. Due to the abundance and diversity of terms and development tendencies, the field of construction may also partly represent the general processes taking place in the development of terminology. The expansion of the construction sector, the entry into the EU construction market and the sharing of experience, the modernisation of technologies and products, the intensive digitalization of construction processes determine the development of the terminology of this field and the need to nominate new concepts and objects in a timely manner. The standardization of the Lithuanian terminology of this field and its harmonization with the terminology of the EU legal acts and other documents as well as the equivalents in other languages are becoming increasingly important. To ensure that the new terms are systematic and logical, it is necessary to investigate the existing terminology of this field, the tendencies of the usage of terms in the language of science, and to identify the existing system of the terminology of construction. A single layer of one-word terms – **compounds** – is selected out of the whole diversity of terms in this field as the research object. The compound terms in question make up one subsystem in the whole system of the terminology of construction.

The choice was determined by several reasons and problems:

6. **The need for research on compounds in the field under analysis.** Lithuanian linguistics pays considerable attention to compounds. They were covered in the works by Pranas Skardžius (1973 [1943]), Vincentas Drotvinas (1957), Adelė Valeckienė (1968), Evalda Jakaitienė, Adelė Laigonaitė and Aldona Paulauskienė (Jakaitienė *et al.* 1976), Daiva Murlulaitytė (2019) and other linguists; the theory of compounds was systemised in *Modern Lithuanian Grammar* (DLKG 1997, 2005). Compounding as a method of word-formation was analysed by Vincas Urbutis in his *Theory of Word-Formation* (2009). The research of Lina Inčiuraitė-Noreikienė focuses on Lithuanian compounds with neoclassical components (2015, 2017); Darius Jarmalavičius studied Lithuanian and German compounds in the old dictionaries (2014). The latest work by Bonifacas Stundžia and Dalius

Jarmalavičius (2019) addressing the theory and history of compounds *Compounding of Nouns in the German Dictionaries of the Baltic Languages of the 17th–18th Centuries* is also noteworthy.

In Lithuanian terminology compounds used as the terms of certain scientific fields are investigated by Robertas Stunžinas (2004, 2011), Aurelija Gritėnienė (2006), Dalia Kačinė (2008), Albina Aukšoriūtė (2016), Palmira Zemlevičiūtė (2009, 2016) Dalia Sviderskienė (2017) and others. Compounding as an important method of term-formation was comprehensively studied by Stasys Keinys (1983, 1999, 2005 [1979]). Terminologists Angelė Kaulakienė (1981, 1986, 1993) and Kazimieras Gaivenis (1973, 1994, 1998, 2014 [1986], 2014 [1989]) researched the problems of compounding in the terminology of science and technology.

However, the subsystem of compound terms in the scientific terminology of construction has not been the object of a separate research study; scientific literature and popular science publications usually discuss specific individual cases of the compound terms in the field of construction, which are of greater relevance for language usage; construction compound terms were also investigated as part of folk terminology (see Stunžinas' dissertation (2011)). There are neither statistical data nor information about the tendencies of compounding in the field of construction during the different stages of language development.

On the other hand, compounds used as terms can also be viewed from a rather novel perspective of cognitive linguistics. Concerning this branch of linguistics, it should be noted that Lithuanian linguists have mainly drew upon the theory of conceptual metaphor; a number of studies on conceptual metaphors in different discourses were carried out (e.g. Drukteinytė 2003, Aliūkaitė, Sideravičiūtė 2006, Marcinkevičienė 2006, Kvašytė, Župerka 2011, Kvašytė, Papaurėlytė 2013, Rutkovska 2016, etc.). To study the compound terms in the field of construction, it is appropriate to apply the propositional theory, to identify the cognitive models of compounds, as the knowledge of propositional type correlates with the onomasiological structure of the compound; the relationship between concepts is always imbedded in the compound. With the prevailing word-formation, morphological and standardising approach towards compounds in Lithuanian linguistics, such a study would expand the concept of the compound and supplement the existing research on compounds.

7. Problematic issues in linguistics. There is no established opinion in Lithuanian linguistics as to how the international components of compounds, such as *bio-*, *geo-*, *eko-*, *mikro-*, *makro-*, *multi-*, *termo-*, *vibro-*; *graf-*, *log-*, etc., which form a hybrid compound, should be named and evaluated. Some authors consider them affixoids (prefixoids and suffixoids), others refer to them as bound stems, yet others simply call them international elements without specifying their morphemic status (see sub-chapter 1.1). Earlier works of linguistics point out that such compounds occupy an isolated position in the word-formation system; however, the abundance of such hybrids in the contemporary language, in particular terminology, shows an opposite situation: compounds with international elements deriving from classical Greek and Latin languages are an important part of

terminology. These international elements are also viewed differently in the literature dedicated to foreign language related topics. Diverging understanding of these compounds shows that it is indeed a relevant topic worthy of discussion. Hence, an in-depth theoretical analysis of compounds and the practical evaluation of their usage will fill the existing gap.

8. Hybridization of construction terminology caused by the links between Lithuanian and foreign languages. Compounding as the method of creating new terms of construction has been influenced by foreign languages since the very beginning of the formation of the scientific terminology of construction: during the interwar period most influence came from the German language; Russian took the lead during the Soviet era; after the re-establishment of Lithuania's independence the English language became the major source of influence. Hence, when investigating the compound terms in the field of construction, it is important to establish how specifically the construction compound terminology subsystem was affected and how its development was influenced by the links with foreign languages. Hybrid compounds with classical prepositive bound stems, which have demonstrated a rapid growth in Lithuanian (the field of construction makes no exception), are especially relevant nowadays. While reading the texts in the field of construction, we can see that certain families of terms relating to the first component in the compound are emerging, e.g. *termoatnaujinimas*, *termoputa*, *termopurškimas*, *termosuvirinimas*; *vibroįrengimas*, *vibroįkalamumas*, *vibrogrimzdimas*, *vibrogramzdinimas*, *vibroplaktas*, *vibrovalkšnumas*, etc. The above terms often overshadow native terms and partly determine the hybridization of the system of construction terms. It is self-evident that the recording and study of such compounds have lately been a relevant topic requiring more attention, systemization and establishment of the trends prevailing in the formation of compounds.

9. Current affairs in the science of construction. The terminology of construction has demonstrated a considerable demand for compound terms designating the concepts of construction since the start of the development of the science of construction. The principle of synergy is important in the field of construction: the ways to combine materials and elements reinforcing their functional properties are sought. Productive compounds perfectly suit to nominate such new composites formed of several components. As the development of the science of construction is gathering pace, new branches of construction emerge (computer-aided building modelling, facilities management, etc.), building materials and constructions are improved. Compounding enables us to coin new motivated terms by avoiding the polysemy of the words, which already function. The analysis of sources shows that compounding is a productive method of term-formation in the field of construction; compound terms are on the rise. It is therefore important to evaluate the formation of existing compounds, to investigate their most productive types, to define the directions, which could be followed in the future formation of construction terms.

10. Sociocultural context. The postmodernist worldviews prioritise the principles of convenience and economy, whereas compound terms, being shorter and more convenient than two-

word terms, embody these views. Researcher Viktoria Nadmidon associates the rapid development of the subsystem of compounds with the sociocultural context. The author believes that compounds are on the rise due to the abundance of complicated concepts which the society has to grasp. Compounds provide an excellent option to give accurate names to the new concepts, to express more features, to assign a greater semantic load to the word (Надмидон 2014). The principles of convenience and economy play an important role in the growing popularity of the compounds with classical bound stems in scientific texts: compounds with these stems are short, whereas bound stems are common to most European languages, they are informative and clear.

The aim of the dissertation is to carry out the multi-aspect research on the 20th–21st century compound terms in the field of construction and to reveal the directions, trends and tendencies of the development of this subsystem.

To achieve the aim, the following **objectives** were set:

8. To review the scientific literature in the field of construction (the sources of compounds) and to discuss its development.

9. After analysing the theoretical questions on compounds, evaluate the proportion of proper and improper compounds and its changes in the terminology of construction.

10. To examine the formation of native and hybrid compounds in the field of construction; to overview its major development tendencies; to determine the differences in the formation of native and hybrid compounds.

11. To determine syntactic-semantic relations of the components of construction compounds.

12. Drawing upon the cognitive linguistics theory of propositional models, establish the cognitive propositional models based on the basic concepts of the human mind, which serve in forming the semantics of construction compound terms.

13. To classify the compounds of construction terminology into thematic groups revealing a certain fragment in the whole picture of the science of construction.

14. To evaluate the main characteristics of the development of the construction compound terminology subsystem.

The object of the dissertation and research data. The object of the dissertation is native and hybrid compound nouns of the 20th–21st centuries, which function as the terms of construction. Construction compound terms were collected from 288 sources. For the purpose of the research, the *Microsoft Access* database was created and 6,181 construction compound terms were manually entered in it. Such a considerably high number was determined by the popularity of certain compounds, for example, *skerspējūvis* was found in 90 sources, *gelžbetonis* occurred in 78 sources, *vandentiekis* was used in 54 sources. Non-repetitive compounds include 1,745 terms; different variants were accounted for as individual terms.

Referring to Stasys Keinys, the dissertation does not make a distinction between construction neologisms and terminologized compounds coming from the ordinary language, as “they both contribute to the formation of certain tendencies in term-formation types. What is more, in most cases, the attribution of individual terms to either of the two systems would be very conditional” (Keinys 2005 [1983]: 131). The dissertation does not investigate compound loanwords, because the action of compounding did not take place in Lithuanian. Of course, it may be the case that the compound comprised of borrowed components was actually formed in the Lithuanian language, but it is rather problematic to determine in which language the action of compounding actually took place.

Methodology of the thesis. The main method applied in the dissertation is the analytical descriptive method. The above method includes and combines other methods important for the analysis of the research data:

6) the word-formation and morphemic analysis of compounds applied to study the formation and composition of compounds;

7) the transformation method was used to analyse the syntactic-semantic relations of the components in a compound (when classifying compound terms under the semantic-syntactic relations, the thesis relies on the syntactic relations of the components and their formal and semantic properties);

8) the cognitive analysis method was resorted to in order to identify the cognitive propositional models of compounds (the method allows us to pinpoint the specific conceptual characteristics underlying the lexical meaning of the compound and reveals the specificity of nomination of construction concepts);

9) the logical classification method was applied to systemise the collected compounds, to group them under certain features depending on the research aspect (this method enables us to establish the general picture of the subsystem of compounds of the period in question);

10) the quantitative analysis. Quantitative data allow us to identify typical and non-typical cases and to provide recommendations for the standardization and management of terms.

Sources. The 20th and 21st centuries are a lengthy period the different stages of which demonstrated specific characteristics associated with the sources. Until 1918 scientific literature on construction was not published; however, to study the compounds, which had been used even before the publishing of the first scientific texts on construction and which can be linked with the beginning of the formation of scientific construction terminology, the dissertation resorted to educational books and newspapers addressing the topics of construction, which were printed in the 19th and early 20th centuries. The first scientific articles in this field (and books later) appeared during the first period of Independent Lithuania (1918–1940). Whereas there were not many sources available during this stage, their selection for the collection of compounds by genre was not relevant. As the expansion of the construction sector intensified during the Soviet era, the scientific literature on construction (of the theoretical and didactic substyle) was on the increase. The publishing of the dictionaries of

construction terms began; the reference book as a new genre in the field of construction originated. In the collection of the compound terms in the field of construction priority was given to the dictionaries of construction terms; attempts were made to collect compound terms from all the dictionaries of construction terms known to the author (published both in the Soviet era and during the second period of Independent Lithuania). When selecting other sources dating to the period of 1918–1940, the author's intention was the diversity of genres (textbooks, monographs, scientific journals, material from scientific conferences) and the branches of construction. The diversity of the branches of construction became by far the most important criterion in picking out the sources, which originated during the second period of Independent Lithuania. In the latter stage a vast amount of diverse scientific literature on construction was released, some branches of construction more than others. The choice of the sources was driven by the intention for the collected compound terms of construction to represent all the branches of the science of construction.

The sources without a specific genre take the lead. First of all, this group includes the publications of the interwar period; few books specified the genre in their prefaces at that time. By their genre most of the texts dating to this period resemble textbooks without assignments and questions to the addressee. There were quite a number of construction publications not assigned to a specific genre during the first decades of the Soviet era. Occasionally, the authors themselves, without giving a detailed description, refer to their book as *a small publication, publication, experiential information, treatise, methodological tool*, etc. in the preface. Based on the style of speaking, the presentation of information and the structure of books, we can state that sources mostly encompass textbooks and educational books.

Novelty, practical and theoretical value of the dissertation. This dissertation is the first study providing an in-depth and multi-aspect analysis of the subsystem of compound terms in the field of construction and revealing its development and the current situation. Based on the analysis of construction compound terms, the thesis also represents certain processes taking place in the development of Lithuanian terminology in general. Besides, the dissertation marks the first attempt to apply the theory of cognitive propositional models to Lithuanian terms. To the best of the author's knowledge, compounds have not been investigated in Lithuanian terminology from the cognitive perspective. Hence, the study conducted in the dissertation stands out from other studies on Lithuanian compounds both by the object (compound terms in the field of construction) and the direction of research: in addition to the study of the formation of compounds, the research extends to the syntactic-semantic relations between the constituent components and the cognitive study.

From the theoretical and practical perspective, the dissertation may be relevant with respect to the investigation of the problem of words with international elements, which is important for various branches of science. This problem is addressed rather broadly by also including the processes of development.

The dissertation should contribute to the research of Lithuanian terminology and be useful in creating the new terms of construction. When coining the new terms of construction, we may take into account those directions, which were developed historically; critical benefitting from experience may be useful in the further development of the system of terminology in question. The thesis may also be handy to construction professionals working on new standards and dictionaries. The ideas on the formation of hybrid compounds may be embraced in the works on language practice. Researchers writing terminological works could benefit from the conclusions on the new trends in the terminology of construction.

Defended propositions:

6. The construction compound terminology subsystem develops in stages. The development of this subsystem can be divided into three stages, each with its own peculiar characteristics: 1918–1940, 1940–1990 and 1990–present the boundaries of which were determined by extralinguistic factors.

7. The direction of the development of construction compound terms coincides with the general direction of language development: from designating specific concepts towards nominating abstract concepts denoting a higher cognitive level. The necessity to designate abstract concepts in the terminology of construction determined the intensified usage of the verb in the formation of construction compound terms and the growing number of improper compounds.

8. Hybridization of the construction compound terminology subsystem associated with the borrowing of prepositive bound stems and the productivity and activity of the loanwords which have already taken root in the terminology of construction is one of the major tendencies in the terminology of construction.

9. Thematically, the construction compound terminology subsystem is a structure related to the particular science of construction and nominating the concepts in the field of construction, whereas in terms of cognitive propositional models, it is a structure more backed up by general human experience which forms on the common basic concepts reflecting the experience of conceiving the world, not just a specific field.

10. The compound terms in the terminology of construction constitute 25 thematic groups of uneven scope, which can be further classified into four conceptual fields: PEOPLE, NATURE, ARTEFACTS, ABSTRACT CONCEPTS. Their quantitative characteristics and development are determined by the specificity of the field of construction.

Structure of the dissertation. The dissertation is made of the introduction, the main part consisting of six chapters and conclusions. The first chapter discusses the general theoretical aspects of compounds, analyses the problem of improper compounds. The second chapter proceeds to the compounds of a specific field of construction by pointing out what is considered a compound term in construction terminology; it also elaborates on the sources of construction compound terms. The third

chapter discusses the main literature on construction the development of which reveals the circumstances of the formation of construction terminology (including the subsystem of compounds). The chapters dealing with the analysis of empirical data begin with the sub-chapters covering the theoretical issues relevant to a specific empirical study. The abovementioned chapters encompass three different research layers: the analysis of the formation of compounds, the analysis of syntactic-semantic relations between components, and the conceptual analysis. The fourth chapter presents the compound formation analysis: it discusses the choice of the stem, gender and ending, the linking of components and analyses the differences pertaining to the formation of native compounds. The fifth chapter investigates the syntactic-semantic relations between the components of construction compound terms. The sixth chapter attempts to combine the cognitive experience of compound analysis and the traditional classification of compounds into thematic groups: it presents the system of construction terms taking the form of compounds and the cognitive propositional models under which the units of this system are formed. Each research layer should provide new information – from specific linguistic information to abstract mental structures. The research results are systemised in conclusions. The thesis ends with the list of references consisting of XXX entries.

MAIN PART OF THE DISSERTATION

The first chapter of the dissertation, drawing upon three approaches – word-formation (together with morphology), cognitive linguistics, namely the theory of cognitive propositional models, and syntax – analyses the concept of the compound and discusses the distinguishing features of the compound (orthographic, phonological, syntactic and semantic). It poses the problem of improper compounds. As illustrated by the collected data, the relevance of this problem in the continuously evolving terminology of construction is growing. To gain a deeper insight into this problem, the dissertation analyses the approach of foreign and Lithuanian linguists towards bound stems deriving from classical Greek and Latin languages (such as *auto-*, *foto-*, *geo-*, *makro-*, *mikro-*, *termo-*, *vibro-*, etc.). The first chapter proposes to distinguish between affixoids and bound stems and not to consider the international elements under analysis affixoids. Following the observations of Urbutis (2009: 153) and other authors, it is proposed to classify compounds into proper and improper in terms of word-formation; the compounds with bound stems are attributable to the latter ones, which are lacking the properties typical of compounds.

The second chapter points out what is considered a construction compound term in the dissertation. Building upon the ideas about terminologization, analogical creation and loan-translation put forward by terminologists, it discusses the sources of compounds in the terminology of construction. The emergence of compounds in construction terminology is first of all linked with the formation of neologisms necessitated by the need to designate new concepts. However, new concepts

of construction are often borrowed from abroad; the field of construction is developed on the basis of foreign experience. As a result, the compound terms of construction are often coined by referring to foreign languages; loan-translation (full or partial) is applied. The words taken from the standard or colloquial language nominating the concepts which are specific and general at the same time account for an important segment of compound terms in the field of construction. Yet another method is the conversion of the dependent element of a specific term expressed by an attributive word-phrase into a generic term (cf. *daugiabutis namas* – *daugiabutis*).

With reference to the principal stages of the development of the Lithuanian science of construction, which coincide with the development stages of the terminology of construction as well as the subsystem of compounds, **the third chapter of the dissertation** discusses the main literature on construction revealing the circumstances of formation and development of the terminology of construction. The chapter explains how in the face of the progress of the science of construction and under the influence of historical circumstances spontaneous sporadic-formation compounds of the terminology of construction gradually transitioned into the formation of the subsystem of this layer of terms and the eventual publishing of *The Dictionary of Construction Terms* (2002), being the major terminological work in the field of construction. The chapter pays attention to the historical context, which made the most profound influence on the publishing of the literature on construction and the scientific terminology of construction.

The origin of the scientific terminology of construction is associated with folk terminology and the old texts; meanwhile, the beginning of Lithuanian scientific books on construction can be traced to the 19th century educational economic books, which also included construction compound terms. The fact of the re-establishment of the state of Lithuania played a decisive role in the formation of the system of construction terminology. This chapter discusses the main literature on construction dating to the period of 1918–1940, evaluates the influence of the German language on the construction compound terminology subsystem. When speaking about the second stage, which began after Lithuania was occupied by the USSR, the chapter analyses both the positive aspects of the period having contributed to the development of the compound subsystem in construction terminology and the negative aspects linked with the formation of terms under Russian word-formation models. It also underlines the importance of the period in question for construction terminography. In the discussion on the third stage of the development of construction compounds, the influence of the official language policy on construction terminology is evaluated and terminographical publications are discussed. Some of them paved the way for the groundbreaking terminographical work in the field of construction, namely the approved multilingual (Lithuanian–English–German–French–Russian) *Dictionary of Construction Terms* compiled by Antanas Kudzys, Arnas Rosinas and Birutė Kudzienė.

The fourth chapter of the dissertation analyses the formation of compounds in the terminology of construction. First, native proper and improper compounds are separated from hybrid

proper and improper compounds and they are investigated separately, because it was observed that the formation of these compounds has a number of differences. The chapter proceeds with the discussion on the formation of the compounds in question from the perspective of the stages of the development of construction terminology. When reviewing the formation of proper compounds, a formal, morphological, approach is followed: compounds are classified by the type of formation and studied according to the parts of speech basing their components. It is a commonplace practice in Lithuanian linguistics to consider the second component the compound's semantic and grammatical centre; therefore, the native compounds discussed in the chapter are classified by the part of speech on which the second component is based. Morphological classification does not apply to improper compounds, because bound stems do not have morphological properties, and the second component is always a noun.

The chapter also discusses the origin of borrowed components, evaluates the proportion of native and hybrid compounds during the three stages of the development of the construction compound terminology subsystem and points out which foreign languages had the major influence on the construction compound terminology subsystem. In addition to the above, the second chapter also addresses the issues of selecting the stem, gender, and ending. It aims at identifying the dominant tendencies in linking the components. The differences in the formation of hybrid and native compounds are generalized; the reasons which had major influence on the spread of proper and improper hybrid compounds in construction terminology are evaluated.

Following the approach that the relations between the components of the compound are identical to those between the components of the word phrase, **the fifth chapter** discusses the syntactic-semantic relations of the components comprising the compounds in the terminology of construction. The approach of foreign and Lithuanian authors towards the compound as a syntactic-semantic unit is addressed; sample classifications of the syntactic-semantic relations of the components in the compound are presented. The chapter provides arguments to support the possibility of analysing compounds from the abovementioned perspective.

Drawing upon the classification of compounds by the said relations between components put forward by Pranas Skardžius (1996 [1943]: 407–413), Stasys Keinys, Kazimieras Gaivenis (1990: 196) and the works of syntax researchers Jonas Balkevičius (1998), Vitas Labutis (1998) and Laimutė Bučienė (2011, 2012), an attempt is made to propose a more detailed classification of the syntactic-semantic relations of the components in the compounds of construction terminology.

The sixth chapter tries to combine the cognitivist experience of compound analysis and the traditional classification of compounds into thematic groups. The representatives of cognitive linguistics classify and analyse compounds based on cognitive models, i.e. propositional structures underlying the semantics of the compound. According to the traditional classification of compounds into thematic groups, the lexical-semantic feature is followed and compound groups linking the terms

by the common feature – the theme – are singled out. Both approaches are closely linked with nomination: the entirety of thematic groups shows the outcome of the nomination determined by the cognitive process, whereas cognitive models provide information about the cognitive process itself and about mental structures. Hence, the chapter presents the system of the construction terms taking the form of compounds and the cognitive models under which the units of the system actually form.

The chapter rests upon the ideas of cognitivists. For instance, one of them holds that there are certain cognitive models supported by the existing knowledge and these models are universal algorithms based on which a new word can be created (Бабина 2013: 15–16); another points out that the profile of the cognitive model is attained through lexical concepts (Evans 2007: 22–23); it is argued that a person “thinks in concepts, analyses, compares and associates different concepts” (Papaurelytė-Klovienė 2007: 16); it is also stated that compounds always demonstrate a relationship between concepts, and cognitive propositional models of the compounds in construction terminology are identified.

The compounds of construction terminology are first attributed to conceptual fields (PEOPLE, PLANTS, ARTEFACTS, ABSTRACT PHENOMENA) and later classified into thematic groups revealing the specific picture of the field of construction. The most developed, mostly thematic groups cover the conceptual area of ARTIFACTS (Fig. 1).

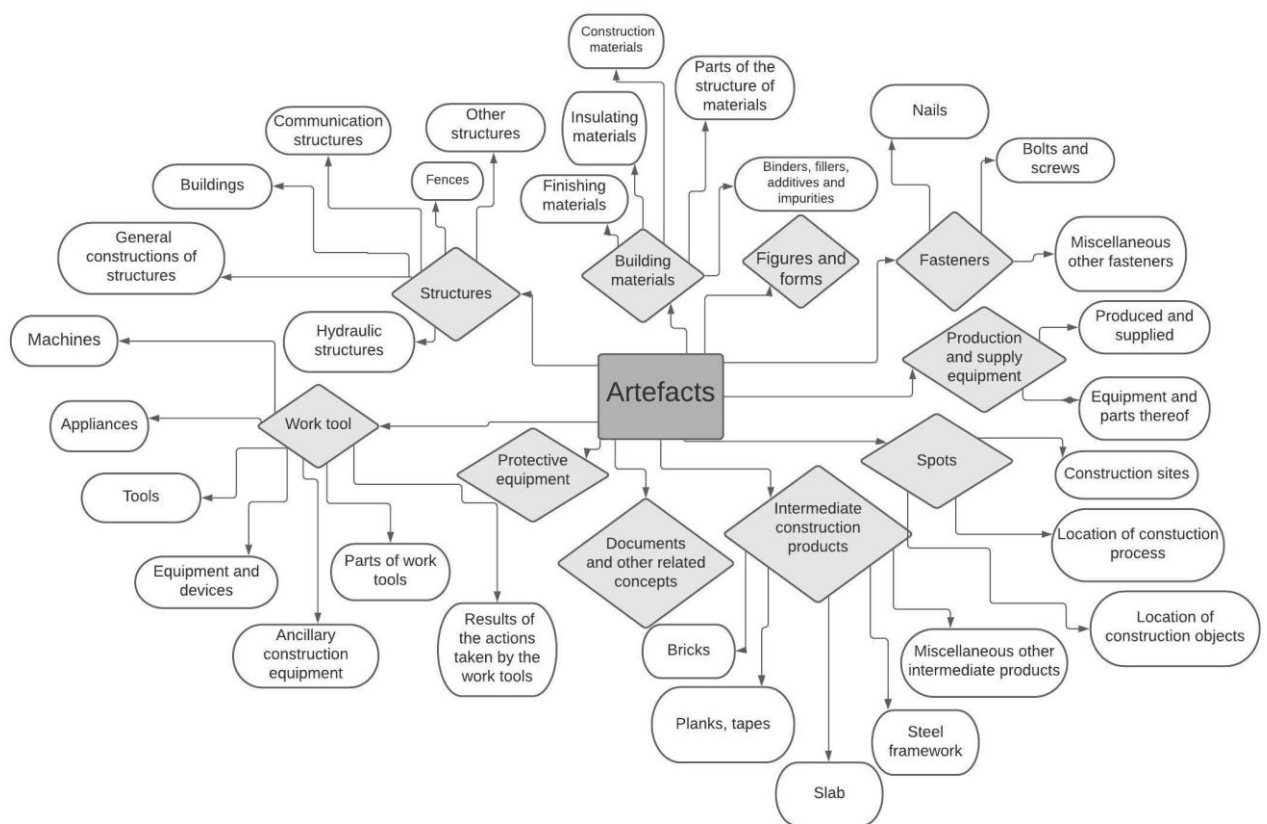

Fig. 1. Thematic groups in the ARTEFACT conceptual field

CONCLUSIONS

The study addressing the formation and origin of the 20th–21st century compound terms (nouns) in the field of construction, their thematic groups, cognitive propositional models and the syntactic-semantic relations of their components, which revealed the specificity of the subsystem under analysis and its development tendencies, leads to the following conclusions:

2. The construction compound terminology subsystem, being an important segment of the terminology of construction and the terminology of the Lithuanian language in general, has evolved unevenly, in certain stages, closely linked with the development of the science of construction, the history of Lithuania, and the country's economic, political and cultural situation. Based on the researched material, we can single out the following major stages in the development of the construction compound terminology subsystem in the 20th–21st centuries the boundaries of which are marked by the major events in the history of Lithuania:

2.1. 1918–1940: the first stage of the development of the construction compound terminology subsystem. This stage paved the way for the system of the scientific terminology of construction, which also included the developing subsystem of compounds. In 1918–1940, the construction compound terminology subsystem demonstrated purity, the largest spontaneity of term-formation compared to other stages, sporadicity and variability, reliance on German compounds but formation under Lithuanian word-formation models.

2.2. 1940–1990: the second stage of the development of the construction compound terminology subsystem. During this stage the construction compound terminology subsystem manifested greater hybridity and compound formation under Russian formation models. The principle of continuity was disregarded. A number of compounds coined during the first stage under the German example did not move to the second stage. During this stage the formation of compounds based on free (independent) stems became more systematic and consistent; there were fewer compound formation variants. The compounds of construction terminology were recorded terminographically; the first dictionaries of construction terms were published during this period.

1.3. 1991–2019 (present): the third stage of the development of the scientific construction compound terminology subsystem, which continues to this day. The compound subsystem of this period shows the largest hybridity related to the borrowing of classical stems and the formation of compounds based on the loanwords already established in the terminology of construction, which designate the concepts important for the field of construction. In the process of active terminological activity, construction compounds become more systematic; their formation is consistent. There is little variability. The construction terminology of interwar Lithuania is taken into account. The most

important terminographical work of the century in the field of construction – five-language *Dictionary of Construction Terms* (2002) – came to life.

2. All compound terms in the field of construction should not only be classified by the origin of their constituent components, i.e. native and hybrid, but also by the independence (freedom) of the stems used as their components: in this respect, we can distinguish proper and improper compounds. Proper compounds are comprised of the stems, which are regarded as free (independent) in synchronic word-formation (e.g. *akmenkaltis*, *qžuolmedis*, *darbavietė*). Improper compounds (nearly all of them are hybrid) are those whose one component is based on a bound stem lacking grammatical characteristics and therefore unable to form a proper compound (e.g. *autosvyravimas*, *makrošiurkštumas*, *mikroplyšys*). These classical bound stems, which are actively used in the formation of new terms, are still an object of debate in the linguistic community. Though some linguists assign them to affixoids (consider them prefixoids), for the sake of clarity, the concepts of affixoids and bound stems should be distinguished. Bound stems do not go as independent words, they do not have grammatical characteristics, but most of them have a rather specific lexical meaning, whereas affixoids may be used as independent words in the language, but the lexical meaning of those independent words does not coincide with the meaning of the affixoid constituting the component of the compound (it is more abstract); the affixoid plays a rather modifying function.

3. Native compounds make up the core of the compound subsystem in the terminology of construction (e.g. *akmenmedis*, *laiptavietė*, *orlangis*). However, during different stages of development the proportion of native and hybrid compounds markedly diverged: as the science of construction developed, the number of native generic compound terms decreased. During the short first period of Independent Lithuania roughly every fourth (27 per cent) one-word construction compound term was hybrid; during the Soviet era around every third (31 per cent) compound was hybrid. Meanwhile, during the second period of Independent Lithuania hybrid compounds accounted for 34 per cent (an especially high number of compounds was formed with the component *beton-*). Historically, the hybridity of the subsystem was mostly influenced by German, later Russian and eventually English languages, but their role resembled that of an intermediary language rather than a source language; most of the borrowed components comprising the hybrid compounds in the terminology of construction are based on free and bound stems coming from Latin and Greek languages, which made (and still make) a profound influence on the science of European countries.

4. The formation of native and hybrid compounds in construction terminology has a number of differences even when free (independent) stems are used as their components: not all the capacities of the formation of compounds, which are used in the formation of compounds with both native components, are exploited in the case of hybrid compounds, i.e. the formation of hybrid compounds is more limited.

4.1. It was ascertained that there are 14 formation types in the case of native proper compounds in construction terminology, whereas hybrid compound terms are formed under 8 types only. Not only the noun but also the verb and the adjective stand out by their activity and productivity in the formation of native compounds. Only the noun can be regarded as active and productive in the formation of hybrid compounds. All loanwords, which are used as the components of proper hybrid compounds, are nouns only – borrowed adjectives, verbs or other parts of speech do not participate in the formation of generic compounds in the terminology of construction.

4.2. The activity and productivity of the native verb to be used as the component of a hybrid compound is considerably smaller and especially small in the case of the adjective. Numerals, pronouns, adverbs and prepositions also demonstrate markedly less productivity and activity in the formation of hybrid proper compounds of the terminology of construction compared to the formation of native compounds.

4.3. The components of hybrid proper compounds are much more commonly linked without a linking vowel compared to the components of native compounds (e.g. *kontūrženklis, medkarkasis, parketlentė*).

4.4. Hybrid compounds retain the ending of the noun used as the second component more frequently than native compounds; it is especially noticed when the noun used as the second component is a loanword (*plienbetonas, pushidratas, šviesoteknika*); it means that the ending, as an important formant of term-formation, participates in the formation of hybrid compound terms of construction less commonly.

5. From the perspective of development, the formation of the proper compounds in the terminology of construction demonstrates the following tendencies:

5.1. During the first stage of the development of construction terminology proper compounds were coined using more varied words; there were fewer components recurring in different compounds (e.g. *gaubmeškė, jungiamalūnis, klotsienė*). During the second and the third stage of development, the productive components comprised of the words designating important concepts in the field of construction already repeated in a number of compound terms of construction. This phenomenon gave rise to certain bases of productive components which were often used in forming a new construction compound term (cf. *kreivėmatis, polinkiamatis, šiurkštėmatis, slėgmatis, stormatis, tūriamatis*). During the third stage of the development of construction the group of basic verbs markedly expanded: it was supplemented with new verbs a number of which were used for the formation of compound terms nominating abstract concepts (e.g. *aplinkosauga, gaisrosauga, darbosauga, krantosauga*). This tendency cannot be dissociated from the dictionaries of construction terms – such compounds with repetitive components are most widespread in terminographic sources.

5.2. In the course of the three stages the noun and the adjective (relative adjectives, usually those of the 1st declension, are employed as the components of compounds) as well as the verb were

the most productive and active parts of speech in the formation of proper compounds of construction terminology: by the type of formation most compounds were composed under the pattern *noun + noun*; the compounds created under the formation types *adjective + noun* and *noun + verb* were nearly half the number of the first formation type. The adverb, the numeral and the pronoun demonstrated low productivity. During the second stage of the development of scientific construction terminology, a new term-formation type *pronoun + verb* emerged, whereas the third stage gave rise to the term-formation pattern *adjective + verb*. Unproductive term-formation types *noun + adjective* and *verb + verb* declined completely. A prominent development tendency was the growth in the productivity and activity of the verb in the formation of construction compound terms. It could be determined by the need to designate abstract concepts, which emerged as the science of construction was evolving and new branches of the science of construction related with the processes of construction and their management came to life.

The research material revealed that the changes in the productivity and activity of a specific term-formation type are not determined by the popularity of the units formed under those formation types in the texts on construction.

5.3. The growing usage of derivative stems is a prominent tendency in the formation of the proper compound terms of construction. What was previously viewed as an exception, became a norm during the third stage of the development of construction terminology. Suffixed, inflectional and prefixed derivatives (usually nouns) are more commonly used as constituent components. In this way, the requirement for the accuracy of terms is met; besides, such a tendency is also influenced by other languages and analogical creation.

5.4. In the proper compound terms of construction the linking vowel is a facultative element, which has no effect on the semantics of the compound. The linking vowel is more characteristic of the compounds with the verb as the second component. The use/omission of the linking phoneme mostly depends on the phonetic composition of the stem used as the first component: where the stem constituting the first component ends with the combination of three (or rarely four) consonants, the linking vowel is used in all cases. When a suffixed stem goes as the first component and that suffix (inflectional and derivational) starts with a vowel, the linking vowel is usually omitted in construction compound terms. The linking vowel is more characteristic of the compounds with the verb as the second component. Whereas the terminology of construction dating to 1990–2019 showed an increase in the compounds with the second verbal component, the link between the use/omission of the linking vowel and the expression of the second component could be determined. It was ascertained that nearly two-thirds of compounds with the verb as the second component have a linking vowel, whereas over a half of the compounds with the noun as the second component have no linking vowel.

6. To sum up the formation of improper compounds in the terminology of construction, the following conclusions can be drawn:

6.1. The subsystem of improper compounds in construction terminology is basically comprised of the compounds with 23 classical prepositive bound stems (*aero-*, *auto-*, *azo-*, *benzo-*, *bio-*, *fero-*, *fibro-*, *foto-*, *geo-*, *hidro-*, *makro-*, *mezo-*, *mikro-*, *moto-*, *nano-*, *nitro-*, *pjezo-*, *pneumo-*, *sulfo-*, *termo-*, *tenzo-*, *turbo-*, *vibro-*) and 2 postpositive stems (*graf-* and *for-*) (compounds with native bound stems are the matter of debate). As illustrated by the quantitative data, hybrid generic terms of construction with classical bound stems do no longer occupy an isolated, peripheral, position in construction terminology but constitute its important part. As abstract concepts were on the rise, it can be assumed that the compounding based on the usual Lithuanian compounding types and tendencies could no longer fully satisfy the needs of technical terminology: this gap was filled by the compounding based on the borrowed model by utilising borrowed classical bound stems.

6.2. Most of these improper compounds with a prepositive stem were created by linking a bound stem and the whole word (noun) without changing the ending of the word, the place of stress, and accentuation paradigm (e.g. *autovežimėlis*, *mikrobandinys*, *nitrojunginys*, *turbogražtas*). The second, Lithuanian, word to which the classical bound stem is linked is usually the formation of the first or second degree. The study shows that there were certain attempts to better adapt classical bound stems to the Lithuanian language system, to change the ending and stress of the noun used as the base word (*autovežimis*), and to link bound stems with verbs (*motovežys*). However, such term-formation is not very productive in construction terminology.

6.3. Compounds with classical postpositive stems are close to analogical loanwords; a tendency towards the quantitative reduction of the linking vowel is observed (*ilinkiografas*, *šviesoforas*). However, a greater number of compounds is required to support this statement.

7. When a compound is regarded as a syntactic-semantic unit, we can see the relations between its components, which are also established within a relevant word phrase constituting the core of the motivation of the formation of the compound. Most of the compounds in the terminology of construction are subordinate (determinative) and their components are linked by the syntactic-semantic relations of 6 types: adverbial, attributive, completive, comparative, object and subject. Various relations between components fall into the subgroup of attributive compounds: the dependent component may indicate purpose, dependence, circumstance or quantity. The dependent component of adverbial compounds may denote the place or manner of action.

There are few coordinative compounds and the relationships of their components are not further subdivided, because coordinative compounds are not based on a syntactic construction; they are composed of the words not linked by syntactic relations, which means that the components of coordinative compounds do not define one another; they are equal.

8. Thematically, the subsystem of construction compound terms is a structure related to the specific science of construction and nominating the concepts of the field of construction. The thematic groups of the compound terms in the field of construction express an important fragment in the whole

science of construction. In terms of cognitive propositional models, it is a structure, which is more backed up by general human experience, which forms on the common basic concepts reflecting the experience of conceiving the world (not just a specific field). When approaching the compound terms of construction terminology from the cognitive perspective, the compound reveals a relationship of basic concepts, which are common to people irrespective of their language and which form a propositional structure.

9. Following the cognitive approach, according to which language and its units grant access to cognitive mechanisms, we may point out that cognitive propositional compound models enable us to determine (conceive) how nomination takes place and what distinguishing features of the objects being nominated are distinguished. The study shows that the nomination of the objects in the field of construction occurs by recognising and reflecting upon the objects and by indicating for what other objects, purposes or at what time they are used, what relations link them with other objects, what distinguishing features they manifest. Also, when the concepts of the field of construction are being nominated, the concept of action is often actualised; the manner, purpose and result of action as well as the relationship with the object are conceived.

10. The compound terms in the field of construction are formed under 22 cognitive propositional models. Four of them are most productive: the greatest part of the compounds supports the propositional cognitive structure ACTION – OBJECT (e.g. *darbdavys, medžiagotyra*); slightly fewer compounds follow the patterns OBJECT – TO BE CHARACTERISTIC OF – FEATURE (e.g. *statramstis, tuščiasluoksnis*), OBJECT 1 – TO BE USED FOR – OBJECT 2 (e.g. *kaminkaištis, ledpeilis*) and OBJECT 1 – TO BE A PART OF – OBJECT 2 (e.g. *kirvakotis, siubliaratis*). Concepts are linked into cognitive propositional models by the predicates TO BE, TO BE WITH, TO BE USED FOR, TO BE A PART OF, TO BE CHARACTERISTIC OF, TO BE MADE OF, TO ACT WITH. Most of the cognitive propositional models are created with the predicates TO BE USED FOR and TO BE CHARACTERISTIC OF; they indicate that certain objects, places and time are used for a certain purpose and that certain objects, places and time or even action are characterised by a certain qualitative or quantitative feature.

As the construction compound terminology subsystem was developing, the cognitive propositional models did not change, except for a couple of cases: the emergence of two new cognitive propositional models – FEATURE 1 – TO BE CHARACTERISTIC OF – FEATURE 2 (e.g. *makrokietumas, mikrošturkštumas*) and ACTION 1 – TO OCCUR WITH – ACTION 2 (e.g. *vibroįgilinimas, vibrosvyravimas*) – is related with the occurrence of the abovementioned thematic group of the names of features and the subgroup of the names of pure processes. Such stability of the models only confirms the connection with mental structures.

11. It is observed in many cases that the same cognitive propositional models repeat in different thematic groups, e.g. the names of persons are usually created under the cognitive propositional model

ACTION – OBJECT (e.g. *darbdavys, klijavirys*); the names of plants follow the model OBJECT – TO BE CHARACTERISTIC OF – FEATURE (e.g. *balteglė, juodalksnis*); the names of work tools are formed under the model ACTION – OBJECT (e.g. *vamzdžiapjovė, žemsiurbė*); the names of building materials follow the pattern OBJECT – TO BE CHARACTERISTIC OF – FEATURE (e.g. *aklamedis, drūtgalis*), etc. It can thus be assumed that logical connections are established in the mind of an individual looking for a name to designate a specific concept, which are followed in nominating the units of a certain thematic group. These cognitive propositional models help to structure and comprehend the complex knowledge in the field of construction.

12. Whereas the object of construction activity is tangible man-made items, the core of the construction compound terminology subsystem is comprised of the conceptual field of ARTEFACTS (i.e. man-made products) and the thematic groups of different scope assigned to it, which are related to the objects and tools of the activity of construction. The thematic group of the names of structures is the largest group of compound terms (over 300); two-thirds of the compound terms attributed to it are the names of buildings (their constructions, building types and premises, building parts and installations) (e.g. *langarėmis, pusrūsis, stoglangis, žiemlangis*). Compound terms designating communication structures (e.g. *geležinkelis, gruntkelis, vasarkelis*) make up less than one-third of all the names of structures. A slightly smaller number of compounds (270) constitute another large thematic group of work tools subdivided into the thematic subgroups of tools, appliances and machines, which abound in compound terms, and the subgroups of the names of equipment and devices, ancillary construction equipment and other thematic subgroups, which are not so rich in compounds. Over 150 construction compound terms nominate construction materials. As regards the thematic group of the names of building materials, the thematic subgroups of construction materials (e.g. *laibgalis, pusrąstis*), finishing materials (e.g. *dažlakiai, pirmdažis*) and binders, fillers, additives and impurities (e.g. *cementmilčiai, mikroužpildas*) are most extensive from the perspective of compounds. Compounds are less commonly used as the names of the thematic groups of fasteners (e.g. *dygliavinė, vinasraigtis*), intermediate construction products (e.g. *medžplytė, parketlentė*), the equipment of the production and supply of building materials and products to the construction site (e.g. *cementtakis, skiedintiekis*). There are least compounds in the thematic groups of the names of documents (e.g. *važtaraštis*), figures and forms (e.g. *lygiagretė*), and protective equipment (e.g. *dujokaukė*).

The largest thematic groups formed long time ago (they already existed and had a considerably high number of compounds during the first stage of the development of construction terminology); quite a handful of such terms came from folk terminology; a number of compound terms were also coined by construction professionals during the interwar period on the basis of their linguistic experience or under the example of the German language.

13. Though the conceptual field of ABSTRACT PHENOMENA does not manifest such a diversity of compounds as that of ARTEFACTS, it occupies the second position by quantitative data. The thematic group of the names of processes includes the highest number of compounds (e.g. *mikropleišėjimas, vibrolijimas*); the number of compounds comprising the thematic groups of the branches of science, their fields (e.g. *krantosauga, paveldosauga*), properties (e.g. *mikrokietumas, makroširkštumas*), measurement units, sizes and measures (e.g., *makrotūris, šviesplotis*), etc. is several times smaller. The development of the thematic groups of the conceptual field of ABSTRACT PHENOMENA is related to the higher level of scientific knowledge. When the formation of the scientific terminology of construction began, there were barely several abstract names. As this field and its terminology are evolving, the number of abstract names expressed in the form of compounds is growing. The growing number of the names of abstract phenomena was determined by the borrowing of international bound, in particular prepositive, stems and the term-formation models themselves. The emergence and further development of the new thematic groups of compounds representing the names of properties and the states of matter is associated with this language phenomenon. The formation of the thematic group of the names of properties expressed by compounds began during the Soviet era; meanwhile, the thematic group of the names of hierarchical stages started forming in the 21st century only.

14. NATURE is the third largest conceptual field encompassing the thematic groups of plants (e.g. *juodkriaušė, kalnapušė*), natural phenomena (e.g. *plikšala, skersvėjis*), types of soil (e.g. *geltonžemis, molžemis*), rocks and minerals (e.g. *laukakmenis, sunkšpatis*), and chemical substances (e.g. *azotrūgštė, fosforrūgštė*). The thematic groups of the names of soil types and plants contain most compounds. All thematic groups were most actively developed during the interwar period. Almost no new compounds used as the names of the aforesaid thematic groups were created during the later stages of the development of construction terminology. The conceptual field of PEOPLE includes the smallest number of compounds; it is least developed. It mainly includes the names of persons by profession (e.g. *akmenskaldys, stogdengys*).

15. The study of the construction compound terminology subsystem does not only reveal the specificity of the field of construction and shows the intensive development of the science of construction but also enables us to draw at least partial conclusions about the tendencies of compounding in the Lithuanian language, the relations between Lithuanian and other languages, their impact on Lithuanian terminology and the mental cognitive models underlying the nomination of concepts in general.

REFERENCES USED IN THE SUMMARY

Aliūkaitė Daiva, Sideravičiūtė-Mickienė Ilona 2006: Gėrio ir grožio konceptai lietuvių kalbinėje sąmonėje. – *Liaudies kultūra* 6 (111), 16 – 22.

Antia Basseby Edem 2000: *Terminology and language planning: an alternative framework of practice and discourse*, Philadelphia: John Benjamins North America.

Auksoriūtė Albina 2016: Lietuviški blakių pobūrio vardai. – *Terminologija* 23, 175–194.

Balkevičius Jonas 1998: *Lietuvių kalbos predikatyvių konstrukcijų sintaksė*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Bučienė Laimutė 2011: Atributiniai paskirties junginiai. – *Žmogus ir žodis: Didaktinė lingvistika* 1, 27–32.

Bučienė Laimutė 2012: Kiekybinio ir nurodomojo apibūdinimo žodžių junginiai. – *Žmogus ir žodis: Didaktinė lingvistika* 1, 24–29.

DLKG 1997 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. V. Ambrazas. 3-as patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.

DLKG 2005 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. V. Ambrazas. 4-as patais. leid., Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.

Drotvinas Vincentas 1957: XVI–XVIII a. lietuviškų raštų sudurtinių daiktavardžių daryba dėmenų atžvilgiu. – *Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto mokslo darbai* 3, 203–220.

Drukteinytė Vaida 2003: *Sintagminiai veiksmažodinės metaforos požymiai*: daktaro disertacija, Klaipėdos universitetas.

Evans Vyvyan 2007: *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Gaivenis Kazimieras 1973: Terminijos ugdymo vingiai. – *Kalbos kultūra* 25, Vilnius, 19–27.

Gaivenis Kazimieras 1994: Technikos terminijos norminimo mažmožiai. – *Terminologijos vagos* 1, 32–40.

Gaivenis Kazimieras 1998: Apie dvi lietuviškų sudurtinių terminų serijas su tais pačiais sandais. – *Lituanistica* 2 (34), 98–102.

Gaivenis Kazimieras 2014 [1986]: Terminų tvarkybos ir norminimo dalykai „Kalbos kultūroje“. – *Kazimieras Gaivenis. Rinkiniai raštai*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 153–157.

Gaivenis Kazimieras 2014 [1989]: Mokslo kalbos dalykai. – *Kazimieras Gaivenis. Rinkiniai raštai*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 157–166.

Gaivenis Kazimieras, Keinys Stasys 1990: *Kalbotyros terminų žodynas*, Kaunas: Šviesa.

Gritėnienė Aurelija 2006: *Augalų pavadinimų motyvacija šiaurės panevėžiškių patarmėje*: monografija, Vilnius: Logotipas.

Inčiuraitė Lina 2017: *Dabartinės lietuvių kalbos vardažodžių su (neo)klasikiniais elementais morfeminė sandara ir daryba*: daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Inčiuraitė-Noreikienė Lina 2015: Lietuvių kalbos dūriniai su neoklasikiniais dėmenimis. – *Baltistica* 50(2), 245–259.

Jakaitienė Evalda, Laigonaitė Adelė, Paulauskienė Aldona 1976: *Lietuvių kalbos morfologija*. Vilnius: Mokslas.

Jarmalavičius Dalius 2014: *Vokiečių kalbos dūrinių daryba XV–XVIII a. rankraštiniuose dvikalbiuose baltų kalbų žodynuose*: daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Kačinė Dalia 2008: Lietuvių sudurtinių oronimų darybos bruožai. – *Baltistica* 43, 275–288.

Kaulakienė Angelė 1981: Sudurtiniai vertiniai lietuvių politechnikos terminijoje. – *Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija* 1(74), 73–83.

- Kaulakienė, A. 1986. Elektrošaltkalvis ar šaltkalvis elektrikas? *Vakarinės naujienos*, birželio 2.
- Kaulakienė, A. 1993: Mikrobanginis ar mikrobangis prietaisas? – *Kalbos kultūra* 65, 81–82.
- Keinys Stasys 1983: Lietuviškų sudurtinių terminų daryba. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 22. *Lietuvių kalbos specialioji leksika*, 70–123.
- Keinys Stasys 1999: *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Keinys Stasys 2005 [1979]: Tarptautiniai elementai lietuvių terminologijoje. – *Dabartinė lietuvių terminologija*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 193–201.
- Kvašytė Regina, Župerka Kazimieras 2011: Ašarų konceptualizavimas lietuvių ir latvių frazeologijoje. – *Baltistica* XLVI (1), 113–122.
- Kvašytė Regina, Papaurėlytė Silvija 2013. Kai kurie koncepto LIGA bruožai Lietuvos viešajame diskurse. – *Filologija* 18, 107–117.
- Labutis Vitas 1998: *Lietuvių kalbos sintaksė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Marcinkevičienė Rūta 2006: Konceptualioji metafora vertime. – *Darbai ir dienos*, 45, 109–118.
- Murmulaitytė Daiva 2019: Lietuvių kalbos sudurtinių daiktavardžių naujadara ir bendrinės kalbos normos. – *Baltu filologija*, 28 (2), 107–122. Prieiga internete: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/BF/BF28-2/BF-28-2-03-Murmulaityte.pdf [žiūrėta 2020-09-10].
- Nagy Imola Katalin 2014: English for Special Purposes: Specialized Languages and Problems of Terminology. – *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 6 (2), 261–273.
- Papaurėlytė-Klovienė Silvija 2007. *Lingvistinės kultūrologijos bruožai*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Rutkovska Kristina 2016. NAMŲ konceptas lietuvių kalboje ir kultūroje. – *Lietuvių kalba* 10. Prieiga internete: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/207/164> [žiūrėta 2018-10-25].
- Skardžius Pranas 1996 [1943]. Lietuvių kalbos žodžių daryba. – *Pranas Skardžius. Rinktiniai raštai* 1, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Stundžia Bonifacas, Jarmalavičius Darius 2019: *Daiktavardžių dūryba vokiškuose XVII–XVIII a. baltų kalbų žodynuose*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Stunžinas Robertas 2004: Sudurtiniai elektrotechnikos terminijos būdvardžiai. – *Terminologija* 11, 52–69.
- Stunžinas Robertas 2011: *Statybos liaudies terminai* : dakatro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Sviderskienė Dalia 2017: Sudurtinių Marijampolės apskrities helonimų motyvacija. – *Acta Linguistica Lithuanica* 75, 243–274. Prieiga internete: <http://lki.lt/acta-linguistica-lithuanica-75> [žiūrėta 2017-05-25].
- Urbutis Vincas 2009: *Žodžių darybos teorija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Valeckienė Adelė 1968: Kitų kalbų kilmės sudurtiniai žodžiai. – *Kalbos kultūra* 15, 16–25.
- Zemlevičiūtė Palmira 2009: *Lietuvių medicinos terminologijos raida XIX amžiaus pabaigoje–XX amžiaus pradžioje*: daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Zemlevičiūtė Palmira 2016: *XVII–XVIII amžiaus Mažosios Lietuvos žodžių terminologinė medicinos leksika*: monografija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Бабина Людмила 2013: Об одном из способов изучения производных слов в рамках когнитивно-дискурсивного подхода. – *Теоретические и прикладные аспекты изучения речевой деятельности* 8(1), 15–19.

Лейчик Владимир 2009: *Терминоведение: предмет, методы, структура*, Москва: Либроком.

Надмидон Виктория 2014: К вопросу о классификации сложных слов в разносистемных языках. – *Вестник Бурятского государственного университета* 1 (10). Prieiga internete: <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-klassifikatsii-slozhnyh-slov-v-raznosistemnyh-yazykah> [žiūrėta 2017-02-22].

Scientific articles on the subject of the dissertation

1. Buivydienė Vaida, Rutkienė, Lina 2016: Dabartinės technikos mokslų kalbos leksikos hibridizacija. – *Baltu filologija* 25(1), 5–19.

2. Rutkienė Lina. 2017: Kai kurios statybos terminijos hibridinių dūrinių raidos tendencijos (Certain Development Trends of Compound Words in Construction Terminogy). – *Valoda dažadu kultūru kontekstā. XXVII Zinatsko rakstu krājums*, Daugavpils: Daugavpils Universitāte, 207–213.

3. Rutkienė Lina 2017: Statybos terminijos dūrinių klasifikacija pagal sintaksinius-semantinius sandų santykius. – *Terminologija* 24, 164–176.

4. Rutkienė Lina 2019: 1918–1940 m. statybos terminijos dūrinių darybos polinkiai. *Bendrinė kalba* 92.

5. Rutkienė Lina 2019: Hibridiniai statybos terminijos dūriniai su klasikiniiais prepoziciniiais sietiniais kamienais. – *Terminologija* 26, 140–161.

Conference papers on the subject of the dissertation

1. Rutkienė Lina. Dūrinių semantinės-sintaksinės tipologijos problematika. Pranešimas 2017 m. lapkričio 24 d. III tarptautinėje konferencijoje *Specialybės kalbos studijos bendroje Europos aukštojo mokslo erdvėje: teorija ir praktika* Vilniaus Gedimino technikos universitete (Vilniuje).

2. Rutkienė Lina. Statybos terminijos hibridiniai dūriniai su klasikiniiais pirmaisiais sandais. Pranešimas 2019 m. gegužės 17 d. *V tarptautiniame lituanistų kongrese* Vroclave (Lenkijoje).

3. Rutkienė Lina. Statybos terminijos hibridinių dūrinių daryba ir raida. Pranešimas 2019 m. spalio 18 d. 3-iojoje tarptautinėje mokslinėje terminologijos konferencijoje *Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys* Lietuvių kalbos institute (Vilniuje).

4. Rutkienė Lina. Netikrųjų statybos terminijos dūrinių daryba. Pranešimas 2020 m. sausio 30 d. tarptautinėje konferencijoje *XXX Scientific Readings* Daugpilio universitete (Latvijoje).

